

תדש TEVET דמש
 ŠVAT
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Foto Jiří Daniček.

Hlava fauna ze zahrady záměčku v Panenských Břežanech.
(K textu na stranách 8–9.)

PAMÁTNÍK V PARDUBICÍCH

V roce 1992 byla v Pardubicích na Domě služeb v centru města odhalena deska, která připomínala pardubické oběti holokaustu. V březnu loňského roku byla z důvodu rekonstrukce budovy přemístěna na židovský hřbitov. Zpátky se však zatím nevrátila. V místě, kde se dříve nacházela, dělníci vybourali vstupy do prodejen. „Nepřijde mi důstojné umístit ji do rohu mezi obchodní jednotky,“ konstatoval jednatel DS Jiří Vejnar. Ještě před rekonstrukcí přišel vlastník Domu služeb s návrhem připomenout bývalou synagogu, která po válce zchátrala a město ji koncem padesátých let nechalo zbořit. Na památníku se však chtěl podílet jen v případě, že by pozemek po synagoze, který je ve vlastnictví ŽO v Praze, přešel do jeho vlastnictví. Ta s takovým řešením nesouhlasila: „Pozemek si chceme nechat jako symbolický pozůstatek po synagoze,“ uvedl předseda ŽOP František Bányai.

Jednání v této věci dále pokračují. Zájem o vybudování památníku je také ze strany vedení města. „Město bude v tomto směru určitě nápomocno, do konce roku se uskuteční další jednání,“ potvrdila náměstkyně primátora Helena Dvořáčková. Součástí památníku by měla být i pamětní deska, dočasně umístěná na židovském hřbitově. *jd*

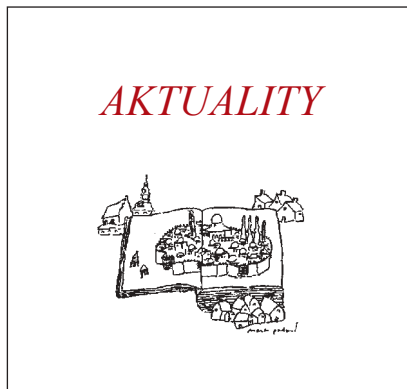
PAMÁTNÍK TICHÁ

Revitalizace nádraží Bubny je opět o krok blíže ke své realizaci. Pražští radní totiž vybrali dodavatele veřejné zakázky. Nádraží v Praze 7 se má proměnit na Památník ticha, který bude současným i budoucím generacím připomínat transporty československých Židů z tohoto nádraží do nacistických koncentračních táborů.

V soutěži zvítězila společnost Omnia, spol. s r. o., která za 1,285 milionu Kč do 85 dnů dodá projektovou dokumentaci, na jejímž základě bude vypsáno výběrové řízení na dodavatele. V příštím roce bude pravděpodobně zahájena i revitalizace komplexu. Projekt počítá se stálou expozicí, vzdělávacím záze-
mhp

DVĚ ČESTNÁ OBČANSTVÍ

Vedení Boskovic udělí dvě čestná občanství osobnostem spjatým s historií města. První získá hrabě Hugo Mendorf-Pouilly. Jako poslední z francouzského rodu se před devadesáti lety naro-

dil na boskovickém zámku. Za totality byl perzekvován, po nástupu komunismu neemigroval a živil se například jako řidič a skladník. Po listopadu 1989 žil v letech 1990–1994 v Paříži, kde byl zástupcem konzula na československé a později české ambasádě. Dnes žije střídavě v Praze a na boskovickém zámku. „Vše zlé jsem přežil ve zdraví a myslím, že jsem měl krásný život,“ řekl nedávno po oslavě devadesátých narozenin hrabě.

Druhé čestné občanství město udělí Evě Morrisové. Narodila se 17. listopadu 1928 jako dcera posledního boskovického rabína Isidora Reicha. Díky otci se jí a její rodině podařilo 15. března 1939 opustit Československo. Nejprve odjeli do Maďarska a poté do Anglie. Při počátcích založení Státu Izrael v roce 1948 se paní Morrisová s rodinou přestěhovala do Izraele. Je analytickou psycholožkou, členkou International Association for Analytical Psychology. Poprvé se do Boskovic vrátila v roce 1988. Dlouhodobě usiluje o navazování kontaktů mezi občany města a židovskými pamětníky, kteří byli nuceni v důsledku válečných událostí opustit své domovy. *db*

CITLIVÉ TÉMA

Na prostranství před hotelem InterContinental na Starém Městě v Praze se má opět stavět. Projekt zahrnuje rozšíření veřejných prostranství na piazzettě kolem stávajícího hotelu, podzemní propojení Pařížské ulice s vltavským nábřehem a zlepšení dopravní situace. Jak uvedl ředitel investic společnosti R2G Jakub Dyba, v plánu je i stavba v jiho-východní části náměstí Miloše Formana a rovněž rekonstrukce interiérů hotelu InterContinental. Na přelomu letošního roku nemovitost koupili přes společnou firmu R2G tuzemští miliardáři Oldřich Šlemr a spoluzakladatelé softwarové

firmy Avast – Pavel Baudiš a Eduard Kučera. Společnost R2G na novou podobu okolí InterContinentalu uspořádala architektonickou soutěž, v níž zvítězilo české studio TAK vedené Markem Tichým. Samotný prostor před vchodem do hotelu InterContinental má dostat podobu městské třídy s obchodním parterem. Na střeše přemístěného bazénu má vzniknout zelená terasa se zahrádkou nové restaurace. Dále projekt zahrnuje výstavbu zmíněného několikapodlažního objektu na nároží ulic Pařížská a Bílkova, poblíž Staronové synagogy.

Možnost zástavby piazzetty vyvolala před pár lety odpor odborníků a veřejnosti. Mohutná osmipatrová budova se po protestech nakonec nerealizovala. Bývalý starosta Prahy 1 Oldřich Lomecký (TOP 09) se před dvěma lety veřejně postavil proti jakékoli stavbě na piazzettě. Loni pak spolu s dalšími zastupiteli městské části souhlasil s tím, že v budoucnu by zde mohla vyrůst jednopodlažní stavba. Současný záměr však počítá s více podlažními.

„Je to citlivé téma,“ připouští investor. Plán podle něho počítá s výsadbou zeleně, zelenými střechami a vodními prvky. Slibuje i zlepšení dopravy: „Návrh odklání vjezdy a výjezdy do garáží z náměstíčka, takže doprava nebude obtěžovat lidi jako dosud. Řeší také chaotické parkování na piazzettě.“ Do garáží by se řidiči podle projektu měli nově dostat z Dvořákova nábřeží. Z náměstí má rovněž zmizet objekt ventilace garáží, který teď zabírá jeho velkou část.

dnw

OBSAH

- Dva slovenské osudy **3, 19**
- Sidra na tento měsíc **4–5**
- Vzkaz přes půl století
rozhovor s Davidem Fliggem **6–7**
- Zločin a trest – O expozici a Santiniho
kapli v Panenských Běžanech **8–9**
- Bedřich Feigl v Madridu **10**
- Výstava návrhů Simona Wiesenthala
pro kavárnu Eso **11**
- Cestovní deníky A. Einsteina **12–13, 20**
- Kavárna jako útočiště **14–15**
- Co jsem tak milovala – ze vzpomínek
Marietheres Waldbott na Polici **16–18**
- Příběh Barbry Streisandové **20**
- Izrael: Tah bankomatem **21**
- Výběr z českých médií **22**
- Kalendárium **23**
- Zprávy, kultura, inzerce **24–27**
- Zprávy ze světa **28**

Juraj Špitzer a Alexander Mach, hlavní protagonisty knihy *Dva slovenské osudy* Antona Baláza, sú slovenskej (a v menšej miere aj českej) spoločnosti dobre známi.

Juraj Špitzer (1919–1995), zviditeľnil sa predovšetkým ako šéfredaktor (v rokoch 1956–1958 a 1965–1967) a redaktor kultového týždenníka *Kultúrny život*. Jeho životná cesta bola poznačená viacerými dramatickými milníkmi. Ako mladý človek zažil Špitzer židovský pracovný tábor v Novákoch, neskôr bol aktívnym účastníkom Slovenského národného povstania, po vojne presvedčeným komunistom. Z komunizmu postupne vytriezvel a stal sa významnou postavou slovenského literárneho a kultúrneho života, približoval verejnosti viaceré postavy európskej kultúry a počas pražskej jari otváral dvere do Európy. Po okupácii v auguste 1968 na 20 rokov zmizol z oficiálnej kultúry a dokonca aj z pripomínania histórie. Oficiálne „nejestvoval“, napriek tomu ho v normalizačnej Bratislave „každý poznal“. Aj po novembri 1989 mal značnú autoritu medzi protagonistami nežnej revolúcie, avšak akékoľvek oficiálne posty alebo členstvá v organizáciách odmietal. Zomrel roku 1995 a jeho posledným želaním bolo, aby ho pochovali na bratislavskom ortodoxnom židovskom cintoríne, čo sa aj stalo.

Alexander Mach (1902–1980) bol predovšetkým ministrom vnútra a podpredsedom vlády Slovenského štátu počas celého obdobia jeho existencie a veliteľom Hlinkovej gardy. Patril k popredným postavám slovenského ľudáctva a historikmi je považovaný za predstaviteľa radikálneho krídla vtedajšej slovenskej politiky. Pripisuje sa mu vysoká miera zodpovednosti za deportácie slovenských Židov do nacistických vyhladzovacích táborov. Na sklonku vojny sa pokúsil utiecť, bol chytený a vrátený do Československa. Ako sám napísal, očakával absolútny trest, ľudový súd ho odsúdil na 30 rokov väzenia, z ktorých si 23 odsedel a bol prepustený (amnestovaný) v máji 1968. Medzi jeho spoluväzňov patrilo mnoho prominentných osobností fašistického aj komunistického režimu vrátane Gustáva Husáka.

Niekedy na začiatku sedemdesiatych rokov minulého storočia sa Špitzer s Machom skontovali a začali stretá-

vať v zvláštnej atmosfére zakonzervovaného času a definovaných pravidiel osobného odstupu. Trvalou témou ich rozhovorov bola otázka deportácií slovenských Židov, miera zodpovednosti jednotlivcov za ich realizáciu, otázka miery nátlaku nacistov, respektíve autonómnej snahy slovenských orgánov o deportácie Židov a okruh s tým súvisiacich otázok. Špitzerové písomné záznamy týchto rozhovorov sa nachádzajú v archívoch a niektoré ich časti boli publikované.

Z predchádzajúcich poznámok vidieť, že dialóg medzi Špitzerom a Machom je

DVA SLOVENSKÉ OSUDY ŠPITZER – MACH

predmetom záujmu historikov a aj tých, ktorí sa snažia históriu prepisovať. Nie je náhoda, že viaceré v posledných rokoch vydané knižné publikácie sa k dialógom Špitzera s Machom vracajú alebo ich citujú.

Keď som uvidel titul Balážovej knihy na pulte kníhkupectva, očakával som, že bude venovaná citovaniu a komentovaniu spomenutých dialógov. Nie je tomu tak. Balážova kniha je predovšetkým autobiografiou a na jej pozadí sú reflektované životné osudy spomenutých dvoch hlavných protagonistov a ich osudov a rovnako aj celý povojnový spoločensko-politický vývoj na Slovensku až do súčasnosti. Okrem dvoch hlavných postáv a Baláza samého sú v knihe spomenuté mnohé osoby známe či už z histórie alebo aj dodnes žijúci aktéri a svedkovia povojnového verejného života na Slovensku. Žiaľ, knihe chýba menný register, preto spomeniem bez nároku na úplnosť niektoré z mien, ktoré sa v nej vyskytujú:

Zora Jesenská, Eugen Gindl, Ján Strasser, Peter Zajac, Martin Rodan (je mu venovaná samostatná kapitola), Wolfgang Venohr, Ivan Kamenec, Ján Hlavinka, Pavol Čarnogurský, Juraj Charvát, Ferdinand Ďurčanský, Viliam Plevza, Jozef Jablonický, František Vnuk, Karol Sidor, Alma Münzová, Imrich Kružliak, Alexander Bachnár, Zuzana Szatmáry, János Esterházy, Ján Vojtaššák, Karol Kubík, Tomáš Kraus, Edo Friš, Ján Kalina, Leo Kohút, Ján

Dukes, Alfréd Wetzler, Arje Friedmann-Lahola, Lívia Rothkirchen, Gila Fatranová, Akiba Nir, Jehuda Bauer, Imrich Karvaš a mnoho ďalších.

Napriek tomu, že Baláž uvádza viaceré kritických vyjadrení na margo politiky Slovenského štátu a prisudzuje Machovi a ďalším politikom podiel zodpovednosti za zločiny, ktoré vtedajší režim spáchal, cítiť jeho sympatie k „povojnovému“ Machovi a ďalším postavám ľudáckeho panteónu. Jeho písanie som nevnímal ako zmäkčovanie zločinov ľudáckeho režimu (v tomto je Baláž korektný), ale ako „poľudšťovanie“ Macha a iných organizátorov genocidy slovenských Židov. Len krátko zacitujem autora (str. 111), ktorý svoj prístup k novinárskej tvorbe Macha definoval ako „pokús o dialóg, ktorý musí obsahovať metodologickú sympátiu“. Autor má právo na svoje videnie, čiže nevyčítam mu ho, avšak rušilo ma opakovanie niektorých ľudáckych mýtov a legend, ktorým on sám (zdá sa) uveril a ktoré, podľa môjho názoru súvisia so spomenutou snahou o „poľudšťovanie“.

Pri jednej z autorom citovaných ľudáckych legend by som sa rád zastavil. Je to v posledných rokoch opakované tvrdenie o tom, že vláda Slovenskej republiky zastavila v roku 1943 deportácie Židov zo Slovenska do nacistických koncentračných táborov. V súvislosti s touto legendou je často citovaná kniha ľudáckeho historika Františka Vnuka *Mat'svoj štát znamená život* (vydal Slovenský ústav, Cleveland, Ohio 1987). Vnukova kniha je politickou biografiou Alexandra Macha a podľa jej textu (str. 289 Vnukovej knihy) bol v marci 1943 doručený na Machovo ministerstvo vnútra list, ktorý otvoril Machov tajomník Valentín Beniák a následne s ním oboznámil Macha. List mal pochádzať od spišského biskupa Jána Vojtaššáka a mal obsahovať informáciu o osude deportovaných slovenských Židov.

Podľa tejto verzie následoval rozhovor Macha s nemeckým vyslancom na Slovensku Hannsom Elardom Ludinom, ktorému Mach údajne prehlásil, že pokiaľ sa veci neobjasnia, transporty Židov nebudú pokračovať.

Jestvujú rôzne, neraz vzájomne sa vylučujúce verzie tohto príbehu.

(pokračovanie na str. 19)

POŽEHNÁNÍ DĚTEM (VAJECHI)

Když žehnáme dětem, říkáme: *Kéž tě Bůh ustanoví jako Efraima a jako Menašeho*. Smysl této prosby je odvozen z Jaakovova požehnání Josefovi a jeho dvěma synům. Nechal si ho před svou smrtí zavolat a hned mu také sdělil závěr svých předchozích a jistě bolestných úvah: *Dva tví synové, kteří se ti narodili v zemi Micrajim, jsou moji, Efraim a Menaše mi budou jako Reuven a Šimon*. To však neznamená jenom to, že se rozhodl chlapce adoptovat, protože se narodili v Egyptě a jejich matkou byla Egyptanka. Už tím, že si vybral Reuvena a Šimona, prvorozeného a druhorozeného v čele celé rodiny, naznačil, že mu jde o víc.

Důvod pochopíme nejlépe z toho, co ve svém požehnání řekl Reuvenovi: *Ty jsi můj prvorozený, má síla a počátek mé potence, výhoda důstojnosti a výhoda moci. Jako voda však utekla a nezůstala, poněvadž když jsi vystoupil na otcovo lůžko, zlehčil jsi toho, kdo na mé lože vstupoval*. A protože Šimona (a třetího Leviho) kritizoval ještě ostřeji, je zřejmé, že Reuvena a Šimona v čele rodiny měli nahradit dva synové Josefovi. *A Jisrael vztáhl pravici a položil ji na hlavu Efraima, toho mladšího, a levici na hlavu Menašeho, úmyslně zkrřížil ruce, protože prvorozený je Menaše*.

Tóra při té příležitosti zdůrazňuje souvislost tohoto požehnání s požehnáním, jímž samotnému Jaakovovi požehnal jeho otec, domnívaje se, že žehná jeho staršímu bratru Esávovi, a to proto, že jeho zrak zeslábl tak, že neviděl. Otcova slepota je i důležitým motivem při požehnání Jaakova Josefovi a jeho synům. Také Jaakovovy oči byly ztěžklé stářím, nemohl vidět, a přesto spatřil Josefovy syny. Protože je nikdy předtím neviděl, nechápal, kdo to před ním klečí, a teprve když mu Josef řekl, že to jsou jeho synové, které mu dal v Egyptě Bůh, řekl: *Nedoufal jsem, že kdy spatřím tvou tvář, a hle, Bůh mi dal spatřit i tvé semě!*

Přesto Josef nechápal, proč otec překřížil ruce, aby položil pravici na hlavu mladšího Efraima. Přistříl k němu totiž své syny tak, aby měl otec prvorozeného Menašeho po pravici, a v tom možná spočíval jeho omyl. Jeho otec se však Josefovu pokusu položit mu pravici na hlavu prvorozeného vzepřel a pravil: *„Já to věděl, synu!“ a požehnal jim onoho dne slovy: „Tebou se bude žehnat Jisrael říkáje: Kéž tě Bůh ustanoví jako Efraima a jako Menašeho! – a ustanovil Efraima*

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Marc Chagall: Jaakov žehná Efraimovi a Menašemu.

před Menašem. “ Nejenže tedy ustanovil Efraima a Menašeho místo Reuvena a Šimona, ale v rámci tohoto zásahu ustanovil druhorozeného před prvorozeným.

A žehnaje Josefovi, pravil: „Ten Bůh, před jehož tvář chodívali mi otcové Avraham a Jicchak, Bůh, jenž je mým pastýřem od mých počátků až dodnes, ten anděl, jenž mne vykupuje ze všeho zla, nechť v mém jménu a ve jménu mých otců Avrahama a Jicchaka žehná těmto chlapcům a rozmnoží se uvnitř té země jako ryby!“

Ponecháme-li zatím otevřenou otázku, proč by se ryby měly rozmnožovat právě v zemi, musíme se tázat, proč, když Židé žehnají svým dětem, prosí Boha, aby je ustanovil jako Efraima a Menašeho? Že i přes pochybnost, jak se může dařit rybám v zemi, jde skutečně o hojnost potomstva, vysvětluje Josefova obava, že způsob otcova požehnání poškodí Menašeho. Nato jej však Jaakov ujistil, že *také on se velmi rozmnoží*, ale Efraim ještě více. O Josefových synech víme z Tóry jen to, že se narodili ještě před nástupem sedmi let hladomoru, a tak jsou klíčem

k jejich významu pro budoucnost jména, která jim dal Josef. Prvorozenému dal jméno Menaše, protože mu Bůh *dal zapomenout* příkoří a útrapy, které mu způsobila otcova rodina. Druhorozenému synovi dal však jméno Efraim, poněvadž ho Bůh učinil v Egyptě *plodným*. Jméno Efraim můžeme proto vykládat tak, že je Josefovi vnukl sám Bůh, a Efraim potom znamená: Já dám plodnost jim oběma.

Spor o prvorozenství a požehnání je významným motivem, který se vine celou knihou Berešit. Bůh přijal oběť Hévela (dech, vydechnutý z úst) a nikoli Kaina (zisk), protože mu druhorozený Hével obětoval z toho nejlepšího, co měl, a Kain hodnotě oběti nepřikládal význam. I v tomto případě jsou pro oba charakteristická vlastní jména. Kdo je zvyklý od Boha jen získávat jako Kain, nepřikládá váhu tomu, co Bohu odevzdává z toho, co od něj získal. Hévela naopak charakterizuje vědomí vlastní pomíjejícínosti a nicotnosti. Všechno, co dostává, je tak pro něj nezaslouženým darem od Boha, a tak mu přirozeně obětuje nejučtější berany ze stáda.

Podstatné ovšem je, že kvůli tomu Kain zabil Hévela a vyhladil tak jeho potomstvo ze světa pod sluncem, a rivalita mezi prvorozeným a druhorozeným pokračuje i u Avrahamových synů Jišmaela a Jicchaka a u Jicchakových synů Esáva a Jaakova. V prvním případě musil Bůh přesvědčit Avrahama, aby dal za pravdu Sáře a prohlásil za svého dědice jejího syna Jicchaka a ne staršího Jišmaela, a podobně Bůh zasáhl také v případě Jicchakovy vůle požehnat Esávovi prostřednictvím své ženy Rivky. I v těchto případech šlo především o budoucnost, protože když se Avraham obával o budoucnost Jišmaela, slíbil mu Bůh, že rovněž jeho velice rozmnoží, a v případě budoucnosti vyšel Esáv naprázdno.

Jaakov byl jako vdovec nucen se na základě své zkušenosti, moudrosti a víry rozhodnout sám. Rozetnout gordický uzel prvorozenství bylo už jenom na něm, protože byl otcem národa, jehož budoucnost měla být i budoucností Boží přítomnosti ve světě. Z toho také vyplývá, proč Jaakov pokládal plodnost za důležitější než odpuštějící paměť a proč žehnal Josefovým synům, aby se rozmnožili právě v zemi, když je přirozeným místem rozmnožování ryb voda. To proto, že viděl do budoucnosti, v níž nemohl přehlédnout dobu exilu, a to je i důvod, proč dodnes žehnáme svým dětem větou: *Jesimcha elokim ke-Efraim vechi-Menaše*. **EFRAIM K. SIDON**

BUDOUCNOST MINULOSTI**Vajechi (1M 47,28–50,26)**

Scéna, která uzavírá První knihu Mojžíšovu, je velmi důležitá. Josefovi bratři se obávali, že až zemře otec Jakob, Josef se jim pomstí za to, že ho prodali do otroctví. I když jim před lety řekl, že jim odpustil, zdá se, že mu tak úplně neuvěřili. Jak jsme viděli dříve, Ezau se nesměl mstít Jakobovi, dokud žil jejich otec Izák, a tak se bratři domnívali, že Josef čeká s odplatou až po otcově smrti. Proto vzkázali po jeho skonu Josefovi: „Takto přikázal tvůj otec před svou smrtí: Povězte Josefovi: Odpusť, prosím, svým bratřím špatnost a jejich hříchy, že ti oplatili zlem, a nyní, prosím, odpusť služebníkům Boha svého otce!“ Josef bratry znovu ujistil, že jim odpustil: „Nebojte se, copak jsem důležitější než Bůh? Vy jste mi sice zamýšleli způsobit zlo, ale Bůh, aby zachoval při životě početný lid, zamýšlel dobro!“

Epizoda je dojemná sama o sobě, ale navíc řeší jeden z hlavních problémů knihy Berešit – bratrskou rivalitu: Kain a Ábel, Izák a Išmael, Jakob a Ezau, Josef a jeho bratři. Mohou spolu bratři žít bez boje? Tato otázka je pro biblickou otázku vykoupení zásadní. Pokud spolu nemohou žít v míru bratři, jak by to mohly dokázat národy? A jak celý svět?

Vtíp je v tom, jak na věc nazírá Josef. Jakkoli vnímá, že mu bratři chtěli ublížit, uvědomuje si, že poté – Božím zásahem – se události vyvíjely k jeho prospěchu. Stal se po faraonovi nejvýznamnějším mužem v Egyptě, zachránil zemi od hladomoru... Jakmile se bratři upřímně káli, na jejich původní záměr se hledělo jinak: Bylo možné vidět nejen zlé důsledky jejich činu, ale i ty dobré. Prostřednictvím Josefa vidíme, že jsou dvě pojetí minulosti: Zaprvé – co se skutečně stalo, což změnit nemůžeme; a zadruhé – jaký to mělo význam, a to změnit můžeme.

Josef bratřím řekl toto: Svým pokáním jste napsali novou kapitolu našeho příběhu. Dokud jste byli lidmi, kteří ochotně prodali svého bratra do otroctví, nic z dobra, které se mi pak přihodilo, se vám nedalo přisoudit. Ale teď, když jste se změnili a káli se, změnil se i váš životní příběh. Změnou srdce jste si zasloužili právo být součástí historie, která nakonec skončila dobře. Nemůžeme ani nesmíme měnit minulost, ale můžeme změnit svůj pohled na ni: to se stane jen tehdy, když změním sami sebe.

(Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila A. Marxová.)

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách – leden 2020

tevet/švat 5780

Staronová synagoga

28. 12. sobota	ŠABAT ROŠ CHODEŠ TEVET MIKEC 1M 41,1–44,17; 4M 28,9–15 mf: 4M 7,42–47 hf: Zach 2,14–4,7 mincha 15.30 hodin konec šabatu 17.03 hodin 6. den Chanuka – rozsvícení 7. světla ▲▲▲▲▲▲▲▲
29. 12. neděle	2. den Roš chodeš tevet 7. den Chanuka – rozsvícení 8. světla ▲▲▲▲▲▲▲▲▲▲
30. 12. středa	8. den Chanuka
3. 1. pátek	večerní bohoslužba 15.54 hodin
4. 1. sobota	VAJIGAŠ 1M 44,18–47,27 hf: Ez 37,15–28 mincha 15.40 hodin konec šabatu 17.09 hodin
7. 1. úterý	půst 10. tevet 6.14–17:03 hodin
10. 1. pátek	večerní bohoslužba 16.02 hodin
11. 1. sobota	VAJECHI 1M 47,28–50,26 hf: Abd 1,1–21 mincha 15.45 hodin konec šabatu 17.17 hodin
17. 1. pátek	večerní bohoslužba 16.12 hodin
18. 1. sobota	ŠEMOT 2M 1,1–6,1 hf: Iz 27,6–28,13; 29,22–23 mincha 16.00 hodin konec šabatu 17.26 hodin
24. 1. pátek	večerní bohoslužba 16.23 hodin
25. 1. sobota	VAERA 2M 6,2–9,35 hf: Ez 28,25–29,21 mincha 16.05 hodin konec šabatu 17.36 hodin
27. 1. pondělí	Roš chodeš švat <i>Den památky obětí holokaustu a předcházení zločinům proti lidskosti</i>
31. 1. pátek	večerní bohoslužba 16.35 hodin
1. 2. sobota	Bo 2M 10,1–13,16 hf: Jr 46,13–28 mincha 16.20 hodin konec šabatu 17.47 hodin

V sobotu a svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

*Bohoslužby se konají každou sobotu a o svátcích od 8.50 hodin.
Večerní bohoslužby se zde konají 3. 1. v 15.54 hodin a 17. 1. v 16.12 hodin.
Výjma uvedených se zde večerní bohoslužby nekonají.*

Bejt Simcha

Kabalat šabat každý pátek od 18.30 hodin.

VZKAZ PŘES PŮL STOLETÍ

Rozhovor s muzikologem Davidem Fliggem

Foto Jíří Sláma.

Dr. DAVID FLIGG vyučuje muzikologii na Royal Northern College of Music v Manchesteru, kde založil a vede kurz zabývající se vztahem ideologie a hudby a hudbou třetí říše, úzce spolupracuje s Centrem pro židovskou hudbu v Leedsu. Podílel se na projektu Performing the Jewish Archive, který v letech 2014–2018 koncerty a divadelními vystoupeními zprostředkoval hudbu pozapomenutých židovských umělců a jehož součástí jsou i webové stránky www.ptja.leeds.ac.uk. Jeho hlavním tématem se ale stal skladatel Gideon Klein, jehož život a dílo zpracoval v monografii nazvané *Dopis od Gideona*. Krátký život hudebního génia. Českou edici v překladu Hany Trojanové a Pavly Kotálové nedávno – u příležitosti stého výročí Kleinova narození v prosinci 1919 – vydalo pražské nakladatelství P3K.

Biografie detailně a přitom čtivě seznamuje s Kleinovým rodinným zázemím v Přerově, pražskou uměleckou společností, již se později stal rychle součástí, pestrým koncertním životem metropole ve třicátých letech, kdy k domácím umělcům přibývali načas ti, které z Rakouska a Německa vyhnali nacisté, až po terezínské období a deportaci do Osvětimi. D. Fligg dokázal nejen zachytit hudební kvality Kleinova díla, ale s využitím řady vzpomínek a svědectví i živě vykreslit jeho životní příběh. Je to skvěle „zkomponovaná“ kniha a je na ní znát, že autora vedlo k jejímu napsání víc

než čistě profesionální zájem. G. Kleinovi byl v uplynulém půl roce věnován hudební a vzpomínkový festival s názvem *Gido* se vrací domů.

Kromě publikace připomíná skladatele nově i pamětní deska na zdi přerovského židovského hřbitova a stolpersteine osazené do chodníku před dům na Rašínově nábřeží č. p. 66, kde Kleinovi před deportací žili. (V jejich bytě bydlel naposledy i Jiří Orten a právě z tohoto domu vyšel 30. srpna 1941 pro cigarety...)

Davide, na univerzitě vedete kurzy *Hudba a ideologie* a *Hudba za třetí říše*. Začal váš zájem o terezínské umělce v rámci těchto programů?

Ve svém oboru se věnuji hudbě ve velkém rozsahu, od 18. století až po 20. století, od Bacha po moderní hudbu. Zaujala mě představa toho, jak hudebníci hráli nebo komponovali hudbu v nesvobodě, ve vězení, a pojetí hudby jako duchovního odporu. A čím dál víc jsem se soustředil právě na terezínské skladatele.

V programu *Hudba a ideologie* vyučuji o období, které začíná na počátku 20. století a končí nástupem nacismu v roce 1933. Mluvíme se studenty o tom, jak různé společensko-politické podmínky ovlivňovaly hudbu a hudebníky. Snažím se to prezentovat geograficky a soustřeďuji se na Evropu a Rusko. Takže například v Rusku sledujeme vliv literatury na hudbu, pozoruhodný je třeba vztah mezi Tolstojem a Rachmaninovem, ti dva se znali a bylo to nadmíru šťastné setkání. V Německu mluvíme o výmarské republice, o vzniku kabaretní scény v Berlíně, o tom, jak se v krátkém období demokracie vyvíjela moderní hudba a jak se pak s nástupem nacismu všechno začalo hroutit.

Jak dlouho se zabýváte terezínskými skladateli?

Začal jsem s tím zhruba před deseti lety. Tehdy jsem šel poprvé do archivů Židovského muzea v Praze; o Gideonu Kleinovi a jeho hudbě jsem už něco věděl, ale nijak do hloubky. Všiml jsem si, že v jeho složce v muzeu je Mozartova klavírní skladba, kterou Klein aranžoval pro orchestr. Napadlo mě, že by bylo zajímavé se na ni podívat a třeba ji i upravit, nechat nastudovat a zahrát. Napsal jsem o tom tehdy článek. Větší plány s Kleinem jsem

vlastně neměl. Složku jsem si zamluvil na několik dní a archivářka mi přinesla také fotografické album, o kterém jsem nevěděl. Byly tam desítky rodinných fotografií. Díval jsem se na ně a představoval si jeho příběh, který šel mimo nějaký akademický zájem. Už jsem byl na odchodu, když mi paní knihovnice přinesla ještě něco – Kleinův dopis rodině propašovaný z pracovního tábora ve Füstengrube náležíciho k Osvětimi, kde byl nakonec v lednu 1945 zavražděn. Ten dopis je zoufalý a třikrát v něm píše „Nezapomeňte na mě“. A to byla rozhodující chvíle.

Tehdy jste se rozhodl napsat biografii?

V letadle jsem si uvědomil, že na něj nemohu zapomenout, že mě dostihla zpráva přes víc než půl století. Vrátil jsem se a začal materiál zkoumat, bylo tam toho tolik! Kompozice, korespondence, osobní záznamy... Problém je, že obecně se na Kleina a další skladatele, kteří byli věznění v Terezíně (Viktor Ullmann, Pavel Haas, Hans Krása), hledí především jako na oběti. Jejich hudba se hraje hlavně při vzpomínkových koncertech na oběti holokaustu, při Dni šoa. Ale oni byli součástí té nádherné meziválečné středoevropské modernistické tradice, přičemž Gideon byl zřejmým následovníkem Leoše Janáčka! Myslím, že si zaslouží víc pozornosti: Gideon je významný nejen proto, že byl zavražděn za holokaustu.

Vyžaduje jeho hudba hodně školeného posluchače?

To, co vzniklo v Terezíně, je méně náročné, než to, co napsal před válkou v Praze. Pražské skladby, které se za jeho života nikdy nehrály (do devadesátých let minulého století o těch kompozicích nevěděla ani jeho sestra), vycházejí z modernistické tradice. Ovlivnila ho druhá vídeňská škola, Schoenberg, Berg, určitě Janáček, možná Stravinskij a Bartók. Takže jeho hudba klade na posluchače určité nároky.

Kdybyste neviděl fotografie a dopis, Kleinův archiv byste nezkoumal?

Nevím. K tomu mozartovskému aranžmá jsem se nakonec ani nedostal, a popravdě řečeno, zrovna tohle aranžmá moc důležité není. Bádání o Gideonovi každopádně na dlouhá léta zcela změnilo můj život, jako by se stal členem rodiny.

Vnímáte ho jako židovského umělce?

Existuje Kleinova biografie od Milana Slavického, která je velice dobrá, ale soustře-

důje se na terezínské období. Slavický tvrdí, že fakt, že měl Klein židovské kořeny, jeho hudbu zásadně neovlivnil. Já tvrdím opak. Nemyslím, že by nějak zvlášť prakticky židovství, ale v Přerově vyrůstal v tradiční židovské rodině. V muzejním archivu jsem našel Kleinovy skladby založené na židovské liturgii, jedna vychází z pozhánání o šabat, z kiduše, což Slavický pokládal za kadiš. V houslovém triu jsem objevil narážky na Purim. Jeho židovství ho jako hudebníka formovalo. Byl to židovský skladatel, ale samozřejmě současně český a moravský skladatel a evropský umělec.

Jak jste při bádání překonal fakt, že nemluvíte česky?

Nejprve jsem využíval překladatele v Anglii. Pak jsem objevil paní Hanu Trojanovou, a ta mi zásadně pomohla, bez ní bych tu práci snad ani nezvládl. Překládala většinu dokumentů do angličtiny, její překlady využiji v anglické edici, která ještě nevyšla. Ale nejenže pro mě vše překládala, Gideon ji úplně uchvátil.

Jaký tedy byl Gideon Klein – jako člověk, interpret, umělec, pedagog?

Jako člověk musel být trochu zvláštní. Zajímal se jen o své umění, byl posedlý hudbou. Člověk, který dosáhl ve velice raném věku takových výsledků, musel být posedlý tím, co dělal, svým řemeslem. Hodně se zajímal také o literaturu. Byl to učenec v širokém slova smyslu, vládl nesmírným intelektem, ale nechoval se povýšeně. Pamětníci mi vyprávěli, že když s někým mluvil, zcela se na něj soustředil. Alice Herzová-Sommerová mi pověděla: „Tolik toho o všem věděl. Když se někdo na něco ptal, lidé mu řekli – Zeptej se Gideona. Ten to bude vědět.“ Byl nesmírně vzdělaný. Nebyl příliš praktický, to je vidět třeba z dopisů, které mu psala sestra do Itálie, kde byl na výletě. Připomínala mu, aby se nezapomněl každý den umýt a dbát na to, aby měl čisté šaty.

Vaše kniha má vlastně dva hrdiny, druhým je Gideonova sestra Líza.

Byli nerozluční, rozuměli si, jak ona řekla, i „beze slov“. Líza byla sama výborná hudebnice, pianistka, pedagožka a byla to ona, kdo si uvědomil, jak je Gideon talentovaný, a postarala se o to, aby měl učitele hudby, vzala ho kvůli tomu z Přerova do Prahy v pouhých dvanácti letech, starala se o něj. Po válce se snažila propagovat jeho hudbu, ale v komunistickém Československu to nebylo jednoduché.

V knize píšete, že Líza nesouhlasila s uměleckou aktivitou svého bratra v Terezíně, neboť se domnívala, že umělci tak přispívají k falešnému obrazu ghetta. Co si o tom myslíte?

Myslím si, že bychom neměli zapomínat na to, že ti umělci se vnímali hlavně jako profesionálové. Na to jsou důkazy. Gideon napsal zprávu o kvalitě hudby v ghettu. Nikde se tam nezmiňuje o podmínkách, o všich, o nesvobodě. Kritizuje některé zpěváky, houslistům vytýká, že hrají nejistě, nijak je neomlouvá. Viktor Ullmann psal přísné kritiky na terezínské koncerty. Nedokázali si pomoci a pokračovali v práci, hráli a komponovali, byl to jejich život. Chovali se stejně jako lékaři, kteří vykonávali svou profesi. Líza ale tvrdila, že vytvářet v takových podmínkách hudbu, je urážkou umění. Podle ní člověk pomáhal nacistům vytvářet představa modelového ghetta. Ona sama se koncertů nijak neúčastnila.

Obálka knihy v nakladatelství P3K.

Malíři v Terezíně potají kreslili skutečnost ghetta, její ubohost a krutost. Lze říci, že hudebníci zakódovali do své hudby podobné vyjádření či protest?

Jistě. Viktor Ullmann zakódoval do skladeb české vlastenecké písně, například *Svatováclavský chorál*; jsou i další příklady, kdy umělci vkomponovali do hudby národní motivy. U Gideona je to houslové trio, kde je spousta „vzkazů“. Ve výtvarném umění to je jednoduché, stačí se podívat na obrázek. Hudbu musíte analyzovat, rozšířovat.

Zmínil jste Vojtěcha Saudka, který editoval Kleinovu hudbu. Jak taková práce vypadá?

Líza Kleinová pověřila Vojtěcha Saudka, aby zredigoval Kleinovy zápisy. Dostane do ruky původní notový záznam skladby, rukopis. Pokud je to skladba, která se nikdy nehrála, opravdu originální nedotčený rukopis, je pravděpodobné, že v něm bude řada nesrovnalostí. Například pasáž psaná pro housle se o několik taktů se opakuje, ale s jiným frázováním. Občas nejsou noty čitelné, člověk musí použít zvětšovací sklo a rozhodnout, je tam křížkované C, nebo C dur? Redaktor musí zajistit, aby při hraní nedošlo k posunům, zbavit skladbu nejasností, pochyb, doplnit dynamiku, rozšířovat co nejlépe skladatelovy úmysly. Gideonova sonáta pro klavír je zapsaná dokonale, tam není co dodat. Ale jiné skladby zapsal ve chvatu, pak je nutné, aby je někdo přehlédl. Vojtěch Saudek byl spolehlivý editor.

Budete v bádání pokračovat, nebo si myslíte, že o G. Kleinovi už víte vše?

Myslím, že Gideon nedopustí, abych přestal. Připravil jsem divadelní pásmo o jeho životě, které se uskuteční v Praze a na řadě dalších míst. Nebudu se zabývat ostatními terezínskými skladateli, i když by to bylo zajímavé. Ale vynasnažím se propagovat Gideonovu hudbu.

Má vaše rodinná historie nějaké vazby ke střední či východní Evropě?

Prarodiče a praprarodiče pocházejí z východní Evropy a z Ruska. Z matčiny strany pocházíme z Lotyšska a Litvy, z otcovy strany z Ukrajiny a z Haliče. Částečně jsem tedy také potomek Rakouska-Uherska...

Kdo z pamětníků se vám nejvíce vryl do paměti?

Všichni. Nejvíce mě ale dojala Zdenka Fantlová, řekla mi toho víc, než sama čekala – nejen o Gideonovi, ale o lidské duši, o přežití, o tom, jak z každé situace získat co nejvíc. Dokážeme si povídat celé hodiny. Často si vyčítám, že jsem měl s výzkumem začít o dvacet, pětadvacet let dřív – zachytil bych mnohem víc lidí, mezi nimi samozřejmě Lízu. Nezapomenu na setkání s pražskou rodačkou, pianistkou Alicí Herzovou-Sommerovou, ta na Gideona vzpomínala velice živě. Když se mnou mluvila, bylo jí přes sto. Znala se s Mahlerem, s Janáčkem, jejich rodinnými přáteli byli Max Brod, Franz Kafka, Stefan Zweig – vyprávěla mi o nich ve svém londýnském bytě. Bylo to neuvěřitelné! A ohromná čest.

Alice Marxová

ZLOČIN A TREST

O expozici a Santiniho kapli v Panenských Břežanech

Tuhle středočeskou obec s pěkným názvem mají lidé asi navždy spjatou s nacistickou okupací, konkrétně s tím, že tu žili dva nejvyšší němečtí představitelé Protektorátu Čechy a Morava: zastupující říšský protektor Reinhard Heydrich a velitel SS a policie pro Čechy a Moravu a posléze státní tajemník K. H. Frank. Heydrich pobýval v dnes nepřístupném a zpuslém tzv. Dolním zámku (právě odtud jezdil každý den do Prahy přes libeňskou křižovatku, kde na něj před akcí čekali parašutisté) a Frank na kopci, v Horním zámku. Oba tak nějaký čas (Frank po celou okupaci, Heydrich několik měsíců) bydleli v arizovaných židovských sídlech. Před dvěma lety, v roce 75. výročí atentátu na Heydricha, byla v Horním zámku, v němž Středočeský kraj vybudoval Památník národního útlaku a od-

Horní zámek s expozicí *Zločin a trest*.

boje, otevřena pozoruhodná historická expozice nazvaná *Zločin a trest*.

Ač to zní trochu mentorsky, je to přesně ta expozice, kterou by měly navštěvovat školy: neplýtvá texty, přehledně shrnuje to zásadní, používá klasické dokumenty i audiovizuální prostředky, je působivá a zaujme i ty, kdo mají pocit, že o válce a holocaustu už slyšeli dost. A návštěvníci, na které po zhlédnutí expozice padne tíha z faktu, že trest se těžko vyrovná nezměrnosti zločinu, mohou pak zamířit do parku. Tam se na nejvyšším vrcholu kopce nachází kaple svaté Anny, již navrhl architekt Jan Blažej Santini-Aichel.

BENEDIKTINKY A SANTINI

Tím se dostáváme k původním obyvatelkám tohoto místa (které je po nich i pojmenováno, Panenské). Budova Dolního barokního záměčku (z druhé půle 18. sto-

letí) nejprve sloužila jako hospodářské a správní centrum panství, které náleželo ženskému benediktinskému klášteře svatého Jiří na Pražském hradě. Benediktinky ho nechaly postavit na přelomu 17. a 18. století a o něco později, v letech 1705–1707, nechaly vybudovat i kapli dle Santiniho návrhu. Na tehdy třicetiletého architekta se obrátila abatyše řádu Františka Helena Pieroni. Byla to dcera slavného architekta z Florencie Giovanniho Pieroniho, dvorního stavitele rakouského císaře a autora návrhů řady paláců a vojenských opevnění, který zanechal výraznou stopu i v Čechách

a na Moravě (za všechny jmenujme Valdštejnský palác v Praze). Františka Helena se od otce zřejmě leccos naučila nebo po něm zdědila výtvarné citění, každopádně díky ní mohl Santini v Panenských Břežanech navrhnout svou první samostatnou stavbu (nikoli „pouze“ přestavbu).

V malém tu nalezneme vše, čím Santiniho stavby prosluly: především pravidelnou, paprscitě utvářenou dispozici, která působí při-

rozeně a současně nadpozemsky dokonale. Kapli vystavěl na půdorysu pravidelného trojúhelníka (jež z jedné strany narušuje později přidaný přístavek pro sakristii) s centrální šestibokou kupolí, již dovnitř proniká světlo a osvětluje (či stínuje) čisté a přitom důmyslné tvary interiéru. V něm nechybějí dvě lasturovitě se stáčející schodiště, která vybíhají jako vlny po stranách oltáře a setkávají se na galerii. Kapli nevyužívá jen památník, občas se zde také konají koncerty a čím dál častěji také svatební obřady. Krásu tohoto místa ještě umocňuje její naprostý kontrast: nedaleká expozice o nacistických hrůzách.

CUKROVÝ KRÁL...

Po benediktinkách, které vyhnaly reformy Josefa II. a rušení klášterů, se panství Panenské Břežany dostalo do správy Českého náboženského fondu. Roku 1828 je koupil Matyáš Friedrich von Riese-Stall-

Kaple svaté Anny Jana Blažeje Santiniho-Aichela.

burg, který zahájil stavbu velkého Dolního zámku; projekt ho ale finančně vyčerpal, a tak majetek propadl Hospodářské a úvěrové bance pro Čechy. Od ní koupil velkostatek Odolena Voda-Panenské Břežany s oběma zámky roku 1909 mladoboleslavský rodák, židovský finančník, velkopodnikatel v cukrovarnickém průmyslu, mecenáš umělců a sběratel umění Ferdinand Bloch-Bauer. Když právě nepobýval ve Vídni, kde jeho uměnímilovná žena Adele vedla vyhlášený společenský salon, využívali manželé Dolní zámek jako letní sídlo. Do Břežan se podnikatel uchýlil i třináct let po smrti své ženy, po anšlusu v březnu 1938. Po půl roce odtud odjel

Kaple svaté Anny, pohled do klenby.

z okleštěného Československa přes Paříž do Švýcarska, kde v Curychu krátce po skončení války zemřel. Jeho majetek uloupili nacisté včetně umělecké sbírky

a Klimtových portrétů, na nichž zvětšil Adele. Její štíhlá zasmušilá tvář, obklopená záplavou zlatých ornamentů, shlíží z nejslavnějšího portrétu *Dáma ve zlatém*, o který se posléze léta soudila bankéřova neteř s rakouskou galerií Belvedere. Obraz roku 2006 skutečně získala a pak jej prodala americkému filantropovi a mecenáši umění (u nás dobře známému zakladateli a podporovateli židovského školství) Ronaldu Lauderovi, jenž ho umístil do své Neue Galerie v New Yorku.

V památníku je celkem nenápadně umístěna reprodukce portrétu Ferdinanda Blocha-Bauera od Oskara Kokoschky. Pochází z roku 1936 a je malován právě v Břežanech. Podnikatel, který se v okolí rád věnoval honitbě, je zachycen v loveckém oděvu a s puškou. O práci na obrazu se Kokoschka zmínil v dopise: „Blochův portrét není snadný, sedí v mysliveckém oblečení a s ručnicí. Chce to tak on i já to tak chci, protože jeho hlava jinak vypadá trochu monstrózně, na druhé straně množství barev kompenzuje ztrátu zachycení charakteru.“ Kokoschka své dílo posuzoval možná příliš přísně: ačkoli se podnikatel téměř ztrácí v zeleni bujné vegetace, jeden rys zachytil malíř výrazně: smutek a únavu, které vyznačují z jeho očí. V dalším listu umělec píše, že „maluje jednoho starého poctivého cukrového krále, který sám jí sacharin. Sám říká, že vypadá jako Mojžíš od Rembrandta.“

...A KRÁL NÁBYTKU

Bylo-li Ferdinanda Blocha možné nazývat cukrovým králem, pak majitelé Horního zámku by mohli být zvaní „králi nábytku“. Jednalo se o pražskou židovskou rodinu Gerstelů, která se opravou a výrobou nábytku zabývala už od 18. století (začínala s vetešnictvím a opravami starých kusů). Zakladatelem moderní firmy, která vytvářela nábytek v historizujících stylech, byl Emil Gerstel a po jeho smrti (1919) pokračoval v rodinné tradici jeho syn Bedřich, který také Horní zámek zakoupil a používal jednak jako letní sídlo a jednak jako předváděcí prostor svých výrobků. V parku nechal vybudovat dosud patrné vodní příkopy a bazén.

Za Bedřichova vedení dosáhla továrna (jejíž budova dodnes stojí ve Vysočanech) vynikající úrovně. Vyráběl se v ní jak his-

torizující nábytek, tak nábytek na míru podle předloh moderních architektů, mj. Adolfa Loose. Ten nechal u Gerstelů vytvořit část zařízení pro Müllerovu vilu ve Střešovicích. Firma vybavila zařízením Petschkovu vilu v Bubenči, ale také interiéry pro T. G. Masaryka a E. Beneše, československá zastupitelství v zahraničí či byt pro novomanžele Havlovy, rodiče bu-

Oskar Kokoschka: *Portrét Ferdinanda Blocha-Bauera*.

doucího prezidenta, v domě na Rašínově nábřeží.

Po válce až do roku 2012 v zámku sídlil domov seniorů a jeho potřebám se zařízení přizpůsobilo (a jak už to bývalo, nebral se ohled na původní vybavení), poté celý komplex získal Středočeský kraj; v letech 2012–2016 opravil kapli i zámeček, včetně

Zločin a trest – záběr z části věnované holokaustu. Foto na této dvoustraně Jiří Daniček.

toho, co zbylo po Gerstelových. Z nábytku to jsou bílé novorokokové vestavěné skříně se zrcadly a jemným ornamentem v patře či knihovny v přízemí, kde osudy předválečných majitelů připomíná vybavení a řada dokumentů. Stejně jako Ferdinand Bloch-Bauer uprchli Gerstelovi před na-

cisty do exilu a jejich majetek zabrali Němci. Bedřich zemřel roku 1967 v New Yorku.

FRANK A HEYDRICH

V arizovaných zámcích se usadili přední nacisté a jejich „dílem“ a odporem proti němu se zabývá zmíněná expozice *Zločin a trest*. Návštěvník prochází místnostmi v patře památníku a sleduje události od vzniku Československa jako vícenárodnostního státu po vzestup německého nacismu, odtržení Sudet, zánik republiky a zřízení protektorátu, zavedení okupační politiky, nacistickou perzekuci Židů, atentát na Heydricha a odvetné akce v rámci „heydrichiády“.

Přehledně je popsán domácí a zahraniční odboj a jeho představitelé, Pražské povstání, retribuční dekrety a tresty pro viníky. K vidění je mnoho původních artefaktů (včetně uniforem členů západního odboje či kusu ostnatého drátu z koncentračního tábora), ale také maketa pankrácké gilotiny a filmová rekonstrukce atentátu na Heydricha. Nabízí se i 3D „pohled“ do pankrácké cely K. H. Franka a filmový záznam z jeho poprav v květnu 1946.

V paměti utkví prostor věnovaný holokaustu: je vytvořen jako vnitřek dobytčáku, za jehož zamřížovanými okny běží ve filmové smyčce záběry krajiny, poznamenané válečnou hrůzou, ale přesto volné – s pastvinami, lesy a širým nebem... Současně s ubíhající cestou se na projekci objevují základní údaje o zkáze evropských a v rámci ní československých Židů: strohá čísla o počtu Židů před válkou a po ní.

Ve vstupním prostoru zámku se nachází prostý památník parašutistům akce Anthropoid: část cihlové zdi, připomínající známou zeď v Londýně na dvorku domu, v němž sídlilo vedení československé zpravodajské služby; právě před ní se fotografovali vojáci před výsadem (mezi nimi i pozdější zrádce Karel Čurda). Cihly panenskobřežanské zdi jsou však natřeny bíle – barvou věčnosti.

ALICE MARXOVÁ

(Památník v Horním zámku a kapli sv. Anny lze navštívit středa–neděle 9–12 a 12.30–16.30 hodin. Cesta ke komplexu není ze záhadných důvodů nijak značena, takže trasu pro případný a doporučeníhodný výlet si nastudujte předem. Veškeré údaje v expozici jsou uvedeny i v angličtině.)

BEDŘICH FEIGL V MADRIDU

Nová pražská výstava v El Centro Sefarad-Israel

Madrid patří mezi města, která rád čas od času navštěvuji. A vůbec mi nevádí, že každá moje návštěva je spojena také s prací – konkrétně s instalací výstavy, která je obvykle také zajímavá. Mohu si tak užívat dvojnásob, při práci i po ní. Důvodem poslední návštěvy je výstava pražského malíře a grafika Bedřicha Feigla, uspořádaná Českým centrem v Madridu a Velvyslanectvím České republiky v prostorách zdejšího Sefardského centra. Vystaveno je téměř sto dvacet prací, z toho přibližně polovina obrazů a kreseb, zbytek tvoří grafické listy a několik knih, na jejichž výzdobě se umělec rovněž podílel. Ozdobou expozice je kromě několika zajímavých obrazů z raného i pozdějšího (londýnského) období umělcovy tvorby především jeho dosud málo známá grafika.

DVA PRAŽSKÉ CYKLY

Jedné místnosti dominuje Feiglův cyklus litografií *Pražské ghetto*, který vydal u Fritze Gurlitta v Berlíně roku 1921 a který je v podobné úplnosti vystaven patrně poprvé. Ve vedlejší síle je vystaven poněkud mladší a neméně vzácný cyklus ručně kolorovaných litografií *Praha*, jenž vydal Ferdinand Möller roku 1924 v Postupimi. Vedle sebe jsou tak vystaveny oba nejvýznamnější Feiglovy grafické cykly spojené s Prahou, které připomínají jeho silný vztah k rodnému městu. V dalším sále jsou pak k vidění Feiglovy lepty z cyklů *Biblické motivy* a *Orient*, které vznikaly v letech 1917–1922 a ukazují jeho vlastní interpretaci různých motivů z doby života biblických praoteců. Protože jsem výstavu sám společně se synem Oskarem instaloval, strávil jsem v centru hodně času – pouze ve společnosti syna a malířových děl. Mnohokrát jsem prošel všech pět místností s rozvěšenými obrazy, a nakonec se vždy zastavil před jeho *Pražským ghettem*. Křivolaké uličky, deformované postavy, hroutící se architektura na sebe přilepených domků různé velikosti a stavebních

slohů. Jako bych se přitom prodíral labyrintem Kafkových povídek, sám se spoustou otázek a pochybností, hledal světlo kdesi za obzorem a zároveň se nemohl odtrhnout z místa.

Na vernisáži promluvil o Feiglově životě a tvorbě PhDr. Arno Pařík, který připomněl hlavní období umělcovy tvorby v Praze, Berlíně a v Londýně, zdůraznil jeho zájem o židovské motivy a především celoživotní spolupráci s českými i židovskými i německými umělci. Byla to vlastně malá přednáška, doprovázená promítáním dalších Feiglových prací,

Bedřich Feigl: Z cyklu *Pražské ghetto*.

kteří se vedle Židovského muzea v Praze nacházejí v depozitářích různých českých státních institucí. Vernisáže se kromě českého velvyslance účastnil i velvyslanec německý, který Feigla a jeho dílo zatím vůbec neznal a výstava vzbudila jeho značný zájem, když ho Arno Pařík po zahájení provedl celou výstavou.

Dalším překvapením byl nečekaný a hlubší zájem o výstavu ze strany španělských sdělovacích prostředků. Několikeré noviny, některé dosti významné (*El Mundo*, list *El Cultural*), španělský rozhlas a španělská tisková agentura, a především španělská televize, která skoro hodinu a půl natáčela rozhovor a záběry z výstavy. Je to velké uznání pro Feigla, který v rodné zemi takový zájem nevzbuzuje; je pouze škoda, že při přípravě výstavy jsem mohl vycházet jen z vlastních zdrojů a ochoty dvou dalších sběratelů, pana Šimona z Prahy a pana Kříže z Brna, kteří práce z vlastních sbírek ochotně zapůjčili. Takový zájem Španělů o dílo pro ně dosud zcela neznámého autora – navíc v zemi, která se po staletí může pyšnit řadou umělců světových jmen – je pro mě mimořádným zážitkem.

GOYA A MADRID

Den před zahájením Feiglovy výstavy, 20. listopadu 2019, byla u příležitosti 200. výročí založení proslulého muzea a obrazárny Prado otevřena v novém křídle unikátní výstava Goyových kreseb z jeho náčrtníků, které tvoří jednu z hlavních kolekcí muzea a nebyly dosud v podobném rozsahu nikdy zveřejněny. Celkem je na výstavě k vidění více než 250 kreseb zejména z posledních desetiletí Goyovy tvorby, které si autor kreslil jako náčrtky a studie do svých deníků a skicáků. Zachytil v nich vedle prvních náčrtnů a přípravných kreseb grafických cyklů *Caprichos*, *Hrůzy války* nebo *Tauromachie* také řadu pouličních drastických scén, na kterých autenticky zobrazil dramatické události a život své doby. Hrůzy války, násilí na ženách, dětech, inkvizici a její procesy, lidi podléhající řečem pomatenců, podvodníky a šilence, ale také chudáky trpící a fyzicky postižené. Pokud jde o míru utrpení, nic se nezměnilo, jen naše doba nemá nového Goyu, který by dokázal tak přesvědčivě temné stránky života vykreslit. Výjimečná výstava Goyových kreseb potrvá do 16. února 2020.

Neodpustím si, abych na závěr nevzdal hold nespočetným malým madridským barům, kavárnám a hospůdkám. Mnohdy krajovým – galicijským, andaluským, asturijským či baskickým. Vynikající jídlo, slušné ceny, skvělé víno, dobrá káva a milá, přívětivá obsluha, která vás oblaží úsměvem a podruhé vás vítá už jako stálého hosta. Ne jako v Čechách, kde se na vás někdy dívají jako na vetřelce a při dal-

Bedřich Feigl: Z cyklu *Praha*.

ší návštěvě jako by vás v životě neviděli. Souvisí to patrně i se zdejší kulturou života. V Madridu jsou nejvýznamnější galerie jako Prado, Muzeum královny Sofie nebo Muzeum Thyssenů-Bornemisů otevřeny skoro každý den do 19 až 20 hodin a poslední dvě hodiny před zavřením je vstup pro všechny zdarma. Proto jsou tu galerie večer plné lidí, a ne jako v Národní galerii v Praze, kde je večer často úplně pusto. Kultura u nás není téma pro strany a populisty, a peníze tak plynou do oblastí, které přinesou hlasy voličů. Stále se však chválíme, jak jsme kulturní...
JAN PLACÁK

KAVÁRNA JAKO TRUMF

O vídeňské výstavě návrhů Simona Wiesenthala pro kavárnu Eso

Lze si asi těžko představit větší kontrast než prostředí koncentračního tábora a kavárenský svět nebo připomínat, jakou roli hrála a snad i hraje kavárna v židovské společnosti. Jak lze číst na straně 14, první protizidovský zákaz, který vydali nacisté, se týkal právě kaváren. Ve starém vtípu si pánové Kohn a Roubíček představují, jak se „pomstí Hitlerovi“ – až skončí válka, zajdou do kavárny a bývalý vůdce je poníženež poprosí, aby mu půjčili noviny. Oni ho ale odbudou: „Vám, pane Hitler, vám nikdy!“ Podobně snově musela připadat na smrt vyčerpanému vězni v Mauthausenu práce, kterou mu za občasně přilepšení k ubohým přiděláním nabídl spoluvězeň (a roznašeč jídla): požádal ho, aby pro něj navrhl kavárnu, již založí a bude provozovat, až se po válce vrátí domů, do Poznaně.

Průčelí mléčného baru s motivem karet ve výlohách.

EDMUND STANISZEWSKI

Ten vězeň se jmenoval Simon Wiesenthal (1908–2005), budoucí proslulý lovec nacistů. Haličský rodák vystudoval v letech 1928–1932 v Praze architekturu, které se začal prakticky věnovat ve Lvově a v Oděse. V době, kdy byl v Mauthausenu (od února 1945 do květnového osvobození), již měl za sebou pobyt v několika koncentračních táborech a pochod smrti z Gross-Rosenu do Buchenwaldu. Později bude na ty poslední týdny před koncem války vzpomínat jako na „běh mezi smrtí a osvobozením“. Jeho spoluvězeň nebyl Žid, do Mauthausenu ho deportovali z politických důvodů. Jmenoval se Edmund Staniszewski a před válkou obchodoval s kávou. Věděl, že Wiesenthal dovede kreslit (vy-

tvářel potají blahopřání pro ostatní vězně nebo oficiální na příkaz esesáků). Donesl potřebný papír a tužky a společně vymysleli koncept kavárny i její název: Café As (Kavárna Eso). Kavárna jako trumf, který

Pohled do sálu s kavárenskou výstavou. Foto na této straně: Jewish Museum Vienna.

se vynáší nad Hitlerem, by se Roubíčkoví a Kohnovi určitě líbila...

Tehdy už v táboře zuřila epidemie tyfu a dozorcí se báli vstoupit do baráků mezi nemocné. Zesláblému Wiesenthalovi dodaly větší přiděly trochu energie a návrh podniku vůli k životu. V táboře vytvořil hrubé náčrty, propracované nákresy dokončil později a Staniszewski si je vzal s sebou do Polska, kam odjel v létě 1945. Z Esa nakonec ale nebylo nic, protože rodinný majetek, velkou rohovou budovu poblíž židovského hřbitova v Poznani (který nacisté zcela zničili), posléze zkonfiskovali komunisté. Bývalí spoluvězeň a přátelé se v poválečném chaosu navzájem ztratili, kontakt obnovili na počátku šedesátých let a udržovali ho až do roku 1984, kdy Staniszewski zemřel.

Osmdesát kreseb, které Simon Wiesenthal pro projekt kavárny připravil, získalo vídeňské Židovské muzeum od jeho dědiců a připravilo z nich pozoruhodnou výstavu. Výstavní sál sám připomíná útulnou kavárnu s příjemným osvětlením, kresby jsou jednak klasicky vystaveny a jednak zdobí zdi jako tapety (tak jak měly dekorovat budoucí podnik). Jsou tu i židle (provedené dle „esovského“ designu) a stůl, u něhož lze Wiesenthalovými kresbami (mj. i jeho návrhy z univerzitních studií či črtami, na nichž zobrazil Mauthausen) „listovat“ na tabletu.

NÁVRHY

Wiesenthal vytvořil tři varianty velkolepé kavárny, která měla sídlit ve velké třípatrové budově a měla v různých návrzích zahrnovat přízemní kavárnu, cukrárnu, mléčný bar, taneční sál s pódiumem a menší sálky (ten šachový měl vlastní krb). Kdyby se projekt uskutečnil, stal by se takovou chloubou Poznaně, že by městu mohli závidět i vídeňští kavárníci. Sjednocujícím prvkem interiéru byl motiv karetních es (ve všech čtyřech sadách) a šachových figurek. Architekt nakreslil pohled z ulice i půdorysy, navrhl také vybavení, a to nejen stoly a židle, obložení sálů, osvětlení, tapety a textilie, ale také nádobí a uniformy pro personál, „kolo štěstí“, a dokonce dort s kupolí a polskou vlajkou na špicí, vše do nejmenších detailů.

Zabýval se i propagací kavárny, navrhl pro ni plakáty.

„Kreslení pro mě bylo důležité. Myslel jsem, že umřu a že by po mně mělo něco zůstat,“ řekl později v rozhovoru. V návrzích nechybějí narážky na válku: marcipánové figurky na zákusku mají pruhované šaty jako

„Přijďte včas na otevření cukrárny Eso!“

vězni, šachovnice na stěně je zachycena jako bojiště. Ale kresbami se nese chuť zase žít a užít si život. Na jednom plakátu táhne spřežení koní velké hodiny, za vozem uhnějí lidé. „Čas ti běží – tak žij!“ Zajímavý je čas na hodinách: ne za pět minut dvanáct, jak by se dalo čekat, ale čtvrt na jednu: Něco skončilo, a už se to nevrátí, a začíná nový den. Na dalším plakátu vidíme vlaky, autobusy, auta a zástupy lidí, výjev, který připomíná osvobození či úprk odněkud. Všichni směřují po silnici vpřed a nad nimi se skví nápis: „Nezapomeňte – přijďte včas na otevření cukrárny Eso!“

(am)

(Výstava potrvá do 12. ledna 2020 v budově Židovského muzea ve Vídni v Dorotheergasse 11, www.jmw.at.)

CESTA DO JAPONSKA

Cestovní deníky Alberta Einsteina z let 1922–1923

Světovou proslulost získal Albert Einstein (1879–1955) především jako teoretický fyzik, a to do té míry, že jeho jméno je synonymem velice inteligentního, ne-li rovnou geniálního člověka. Prakticky každý gramotný člověk ví, že je autorem obecné teorie relativity, která představovala zvrát v celém dosavadním pojetí fyziky, i když s povědomím o tom, oč tu běží, už to tak slavné není. Že tam jde o jakési gravitační pole a časoprostor, se ale všeobecně tuší. Také jeho další

Japonský pamník Haruna Maru.

a rovněž epochální příspěvky fyzice, mezi které patří vysvětlení fotoefektu nebo kvantování elektromagnetického pole, trvale ovlivnily podobu této vědy.

V oblasti vědy je tedy Albert Einstein známý jako snad žádný jiný učenec, který dosud žil na naší planetě. Také to, jak svým vlivem a nespornou autoritou často vstupoval do veřejných záležitostí, židovských i všeobecně lidských, je dobře zaznamenáno a zdokumentováno. Spolupracoval s Chajimem Weizmannem na mnoha sionistických projektech, aktivně se účastnil založení jeruzalémské Hebrejské univerzity, angažoval se proti německému nacistickému režimu, podpořil vývoj atomové bomby v USA v obavě, aby ji dříve nevyvinuli nacisté, a známá je i jeho podpora snah o jaderné odzbrojení v době poválečné. V padesátých letech osobně protestoval proti politickým procesům v tehdejší komunistickém Československu a s nimi spojeným justičním vraždám. Prezidentovi Gottwaldovi tehdy napsal: „Prosim Vás o nevykonání rozsudku, vneseného nad Miladou Horákovou, Závišem Kalandrou, Oldřichem Peclem a Janem Buchalem. Byli oběťmi nacismu, vězni německých koncentračních táborů. Jsem hluboce přesvědčen, že si zaslouží žít.“ Jak se svou prosbou uspěl, víme.

JAPONSKO

V současné době máme možnost poznat prostřednictvím knihy *Cestovní deníky Alberta Einsteina*, vydané nakladatelstvím Argo, slavného fyzika ještě z jiné

stránky, a sice jako cestovatele. Koncem roku 1921 se na něj obrátilo tokijské vydavatelství Kaizo-Ša s pozváním na přednáškové turné do Japonska. Einstein po jistém váhání rozhodl pozvání přijmout a po dojednání pracovních i finančních podmínek se 6. října 1922 vydal na

palubě japonského parníku Haruna Maru z Marseille na cestu, která trvala celých šest měsíců. Po několika kratších zastávkách v Port Saïdu, Kolumbu, Singapuru, Hongkongu a Šanghaji dorazil Einstein v doprovodu své ženy Elsy 17. listopadu do japonského přístavu Kóbe na ostrově Honšú. V deníku je příjezd zachycen následovně:

Průjezd japonskými úžinami s nespočetnými zelenými ostrůvky. Nádherná, stále se měnící krajina fjordů. 17. listopadu odpoledne příjezd do Kóbe. Uvitán Nagakou, Išiwarou, Kuwakim, panem Nagakou s roztomilou manželkou, německým konzulem a německým klubem, sionisty. Velký povyk. Davy novinářů na palubě lodi. Půlhodinový rozhovor v salonu. Velký dav při vyloďení. Krátký odpočinek v hotelu u mola. Večer dvouhodinová jízda vlakem s profesory. Prosté vozy. Cestující sedí ve dvou dlouhých řadách podél oken. V Kjótu nádherně osvětlené ulice, roztomilé domečky. Cesta do poněkud vysoko položeného hotelu. Dole město, jako moře světél. Velkolepý dojem. Elegantní drobní lidé, kteří cupitají, klapy klap, po ulicích. Hotel, velká dřevěná stavba. Společně jídlo; půvabné číšnice v malých oddělených pokojích. Japonci jsou neokázali,

slušní, skoro velmi atraktivní. Večer vědecká konverzace. Celkem vzato velmi vyživující.

22. listopadu

Asi v 10.30 dopoledne se pro mě zastavili Gakiovi a J[amamoto] na (setkání) ve vydavatelství Kaizo. Zaměstnanci na nás čekali v plné parádě přede dveřmi. Nezaměnitelná kamarádská nálada. Jamamotovy dětské oči zářily pod velkými okrouhlými brýlemi.

10. prosince

Od 10.30 do 12.00 a od 13.00 do 15.00 přednáška v Kjótu. Velmi chladno v nádherném sále. Poté návštěva císařské zahrady a korunovačního paláce. Vnitřní palácové nádvoří patří k nejskvělejší architektuře, jakou jsem kdy viděl. Úplně obklopeno budovami. Příjemací místnost a korunovační síň otevřeny do dvora pokrytého pískem. Císař v postavení boha, což je pro něj velmi nepohodlné. V sále, kde jsou z nádvoří vidět korunovační trůny, portréty asi čtyřiceti čínských státníků jako výraz uznání kulturního vlivu, který Japonsko přijalo z Číny. Tato úcta k zahraničním učitelům je mezi dnešními Japonci stále živá. Dojemné uznání mezi mnoha Japonci, kteří studovali v Německu, pro jejich německé učitele. Existuje prý dokonce chrám k uctění bakteriologa

Kocha. Pro Japonce je charakteristický vážný respekt bez stopy cynismu, nebo dokonce skepse. Čistě duše jako nikdy jinde mezi národy. Člověk si musí tuto zemi zamilovat a obdivovat ji.

PALESTINA

Pobyt v Japonsku, naplněný přednáškami, setkáními se studenty i s řadou významných osobností stejně jako výlety do historických měst a poznávání historie i kultury

země, trval šest týdnů. Manželé Einsteinovi opustili, opět na palubě lodi Haruna Maru, přístav Modži a Japonsko 29. prosince 1922. Jejich cesta měla na programu ještě jednu delší zastávku – tou byla tehdejší mandátní Palestina. Do Jeruzalé-

Manželé Einsteinovi při návštěvě na tokijské univerzitě Waseda, 29. 11. 1922. Foto archiv.

ma dorazili 2. února 1923 a v zemi se zdrželi 14 dnů. Sionističtí představitelé a židovské obyvatelstvo připravili Einsteinovi velkolepé přivítání v Tel Avivu i dalších městech a kibucech. Setkal se rovněž s představitelem britské správy sirem Herbertem Samuelem.

3. února

Odešel jsem se s [irem] Samuelem do města (v den sabatu!) pěšinou podél městských hradeb pitoreskní starou branou, cesta do města za slunečního žáru. Skoro holá kopcovitá krajina s bílými, často klenutými kamennými domy a modrou oblohou, úžasně krásná, podobně jako město vtačené do čtvercových zdí. Do města jsme pokračovali s Ginzbergem. Ulicemi bazaru a dalšími úzkými uličkami k velké mešitě na nádherně široce rozevřeném náměstí, kde stál Šalomounův chrám. Podobně jako byzantské kostely polygonální s centrální kupolí podpíranou pilíři. Na druhé straně náměstí mešita v podobě baziliky průměrných kvalit. Poté dolů k chrámové zdi (Zed' nářků), kde se hlasitě modlí otupělí etničtí bratři, s tvářemi obrácenými ke zdi, přičemž se kývají sem a tam. Žalostný pohled na lidi s minulostí, ale bez současnosti. Poté napříč (velmi špinavým) městem, hemžícím se nepřebornou směsí zbožných mužů a ras, hlučným a orientálně exotickým. Skvostná procházka po přístupných částech městských hradeb. Potom ke Ginzbergovi a Ruppinovi na oběd s veselým i vážným rozhovorem. Zdržel [jsem] se kvůli prudkému dešti. Návštěva bucharské židovské čtvrti a potměnělé synagogy, kde zbožní, špinaví Židé očekávají v modlitbách konec sabatu. Návštěva Bergmanna, vážného, zbožného muže z Prahy, který zakládá knihovnu s příliš malým prostorem a nedostatkem peněz. Hrozný déšť s přibývajícím špinou na ulicích. Cesta zpět autem s Ginzbergem a Bergmannem.

(7.) 8. února

Cesta do Tel Avivu od 9.30 do 12.00 automobilem. Přijetí na gymnáziu. Návštěva trvala několik hodin. Žáci předvedli lehké kondiční cvičení. Krátce jsem jim poděkoval. Uvitání na radnici; jmenován čestným občanem. Dojemná řeč. Poté velkolepé přivítání veřejností před gymnáziem s Mošinsonovým a mým projevem, návštěva pokusné zemědělské stanice, vědeckých nočních kurzů (Czerniawski) a asociace inženýrů, kde jsem dostal di-

plom a překrásnou stříbrnou skříňku. Večeře u Talkowského. Večer jsem promluvil na shromáždění učenců. Výkony Židů za několik málo let v tomto městě vzbuzují nejvyšší obdiv. Moderní hebrejské město vydupáno ze země, s intenzivním hospodářským a intelektuálním životem. Jak neuvěřitelně čilý národ jsou naši Židé!

13. února

Jízda z terasovitého, velice malebného Nazaretu přes Jizre'elské údolí a Nábulus do Jeruzaléma. Při odjezdu velmi teplo, pak prudké ochlazení s líjákem. Po cestě silnice zablokovaná nákladním autem, které zapadlo do bláta. Lidé a auto se vydávají odděleně přes příkop a pole. Auta dostávají v této zemi pořádně zabrat. Večer v Jeruzalémě přednáška v němčině v přečpaném sále s nevyhnutelnými projevy a představením diplomů

Manželé Einsteinovi na radnici v Tel Avivu, 9. 2. 1923. Foto archiv.

židovských lékařů, nervózní mluvčí strachem ztuhl. Díky bohu, že jsou mezi námi Židy také někteří s menším sebevědomím.

16. února oba manželé nastoupili v Port Saïdu na parník, který je dopravil do Toulonu. Celá cesta pak byla ukončena ještě kratší (dvanáctidenní) návštěvou Španělska.

RIKŠA V KOLOMBU

I z několika málo ukázek si můžeme udělat představu, v jakém duchu je deník veden. Faktické záznamy střídají bystré postřehy, nechybí humor, smysl pro detail i schopnost několika slovy zachytit atmosféru a zaznamenat základní dojem.

Editor knihy Zeev Rosenkranz v obsáhlé studii, kterou lze najít před vlastním deníkem, dochází na základě analýzy určitých formulací k závěru, že Einsteinův pohled není občas prostý

předsudků, či dokonce rasismu a sexismu. Normální čtenář ale pro taková tvrzení sotva najde v textu opodstatnění. Jeden příklad za všechny. V Kolombu za krátké přestávky v plavbě si Einstein zapíše:

Dnes ráno v 7 hodin jsme odjeli na pevninu, společně s Du Platrovými, abychom si prohlédli hindskou čtvrť Kolomba a buddhistický chrám. Jeli jsme jednotlivě v malých vozících tažených dvěma muži herkulovských postav, a přece tak krásnými. Velmi jsem se styděl, že se podílím na tak ohavném jednání s lidskými bytostmi, ale nemohl jsem nic dělat. Protože tyto žebráci s vzezřením králů se vrhají v houfech na každého cizince, dokud jim nepodlehne. Vědí, jak úpěnlivě prosit a žebrat, dokud neobměkčí lidské srdce. Na ulicích domorodé čtvrti lze pozorovat, jak tyto krásní lidé tráví svůj primitivní život. Při vší pohlednosti působí dojmem, že podnebí jim zabraňuje uvažovat do budoucnosti nebo do minulosti více než čtvrt hodiny. Žijí ve velké špině a silném zápachu, na nízké úrovni, málo pracují a málo potřebují. Jednoduchý hospodářský životní cyklus. Stísněné životní podmínky nedo-

volují jednotlivci vést odlišnou existenci. Polonazi odkrývají krásná, a přece mohutná těla a jemné, tepélivé tváře. Nikde žádný křik jako mezi Levantinci v Port Saïdu. Žádná brutalita, žádná tvrdá tržní existence, ale klidné tiché plynutí s proudem, třebaže nepostrádající jistotu bezstarostnosti. Jakmile se nad tímto národem náležitě zamyslíte, sotva ještě naleznete potěšení v Evropanech, kteří jsou úpadkovější a surovější a vypadají o tolik hrubší a lakotnější – v tom bohužel spočívá jejich praktická převaha, jejich schopnost pouštět se do velkých věcí a uskutečnit je. Ale nechovali bychom se i my v tomto podnebí jako Indové?

K tomu Rosenkranz: Historici kolonialismu rozlišují mezi dvěma důležitými pojmy – „projekce“ a „transakce“ –, aby zachytili vztah mezi kolonialistou a kolonizovaným. (pokračování na str. 20)

KAVÁRNA JAKO ÚTOČIŠTĚ

Pěkné a poučné čtení od Josefa Kroutvora

Literatura o kavárnách – jejich návštěvnicích, historii, vzniku i zániku, o vybavení, architektonickém stylu, personálu, zvláštlostech a odlišnostech a kdoví o čem ještě – je rozsáhlá. Zejména tam, kde se v této souvislosti jedná o prostor střední Evropy druhé poloviny 19. a celého 20. století, nabývají tyto texty charakteru sekundárních (a občas i primárních) pramenů pro oblasti literatury, literární historie, sociologie, politiky a dalších společenských věd. V letošním roce vydáný Pražský kavárník Josefa Kroutvora tuto literaturu obohacuje o nové pohledy, postřehy i znalosti. Figurují v něm kavárny, které si autor oblíbil a rád navštěvoval, i ty, které zná spíš jako kunsthistorik, pro něhož jsou kavárny „neoddělitelnou součástí dějin umění“. Některé, například Slavia, poskytují svou stoletou existencí příležitost zachytit ve výmluvné zkratce i historii, odehrávající se za jejími okny, jiné jsou zajímavé spíše svojí klientelou či architekturou, další dokumentují proměnu Prahy z provinčního města v moderní velkoměsto a opět jiné ilustrují autorovu touhu po kavárně, „která smiřuje protiklady“. Místo, kde se „čas ztracený setkává s časem vrchovatě naplněným“.

Kroutvorův Pražský kavárník je současně také pěkné a poučné čtení o tom, co bylo a co sice stále je, ale na nějaký způsob už také není. Autor si nemůže pomoci, protože mu (a ani nám) není pomoci. Jako se nevrátí mládí ani střední věk, když jednou uplynou, tak se nevrátí ani časy a obyčeje, které je obklopovaly a vytvářely. Je to tak v pořádku, ale současně by to bylo příliš smutné, kdyby neexistoval způsob, jak dosáhnout – řečneme – náhradního řešení.

Autor mám takové řešení předkládá na vysoké úrovni. Spočívá ve víře, že to, co pominulo a stále je předmětem naší touhy a náklonnosti, vyvoláme k novému životu tím, že o tom pokud možno všechno zjistíme, přinutíme svoji paměť, aby vzpomínala, a ruku, aby to zjištěné i od paměti převzaté zaznamenala. Výsledkem je minulost, která má podobu přítomnosti. Tyto kavárny mohou být pro čtenáře paradoxně mnohem skutečnější než pro autora samotného, protože to osobní je v nich dáno časem, který konkrétně uplynul, zavírací hodinou. Pro

čtenáře, ponořené do času čtení, nemusí být autorův čas zdaleka tak závazný a neúprosný.

A tak se mu, laskavému čtenáři, doporučuje, aby se ničeho neobával a s pomocí Pražského kavárníka se vydal do zpřítomněných kaváren a ponořil se do jejich historie i zdánlivé současnosti. Každá četba s sebou pochopitelně nese určité riziko, ale to je v tomto případě

Obraz Viktora Olivy *Piják absintu* je neodmyslitelnou součástí kavárny Slavia.

především na straně autora. A on ho nese, neokázale, ale statečně. Doprovází svého čtenáře, občas ne nepodoben číšníkovy na obraze malíře Olivy v kavárně Slavia, kterého popsal jako „věrného strážce živého snění v pozdní noční hodině“.

Jako ukázkou jsme vybrali několik stránek, věnovaných podobě a provozu kaváren za protektorátu a tím nevyhnutelně i osudu významné kavárenské židovské klientely předválečných časů. (jd)

* * *

O významu pražských kaváren, o jejich společenské funkci svědčí koneckonců i to, že na ně okamžitě zaměřili pozornost nacisté a protektorátní úřady. Vůbec jeden z prvních policejních dekretů, který vyšel 4. srpna 1939, zakazuje Židům vstup do kaváren! *Juden nicht zugänglich*, tak doslova zní ortel. Zákaz vstupu se týká lázní, plováren, koupališť a také kaváren. Konkrétně jsou uvedeny podniky jako Obecní dům, Národní domy na Vinohradech a na Smíchově, Hlavovka, dále zahradní restaurace a kavárny Mánes, Střelecký a Slovanský ostrov, Hanavský pavilon, restaurace na Petříně či Šlechtova restaurace v Královské oboře.

Je zřejmé, že seznam nadiktoval nějaký udavač, dobře obeznámený se situací a s místy vyhledávanými židovskou společností.

Po kavárnách přicházejí na řadu kina, divadla, také parky a veřejné zahrady. Židé musejí odevzdat rádiové přijímače, osobní průkazy jsou orazítkovány velkým písmenem J. Začínají deportace do Terezína, do neznáma, na východ... Zřízení „kavárny“ v terezínském ghettu před návštěvou Červeného kříže je nehorázným podvodem a výsměchem lidskému utrpení. Holokaust vyvraždil jednu

významnou společenskou vrstvu a kavárenskou klientelu. Židé byli častými návštěvníky kaváren, což podporovaly i jejich typické profese. O Židech v kavárně kolovaly anekdoty a historky, bez Kische, Polaka, Torberga, Haase, ale i Kafky, Broda, Urzidila si předválečnou kavárnu ve střední Evropě nelze ani představit.

Kavárna je všude, říká Friedrich Torberg ve své proslavené knize *Teta Joleschová aneb Zánik západní civilizace v židovských anekdotách*.

Podrobnější zprávu o atmosféře kaváren sestavil Peter Demetz, pamětník, autor knihy *Praha ohrožená 1939–1945*. „Mnozí vlastníci či vedoucí kaváren a restaurací (bez ohledu na rasový původ) však nařízení policejního ředitelství nedbali a v *Židovských listech* vydávaných židovskou obcí veřejnost informovali, že v jejich podniku jsou Židé vítáni nebo v něm mají vyhrazenou místnost. Jako první inzerovaly 9. prosince 1939 kavárny Tepna na Václavském náměstí a Jaro na Starém Městě v sousedství někdejšího ghetta, další se přidaly za několik týdnů. Kromě jiných to byly Seidlingova kavárna a restaurace v Celetné, Kávový buffét na Staroměstském náměstí nabízející ‚denně čerstvé pečivo‘ (a to dokonce ještě roku 1941), kavárny Příkopy a Café Continental, kde se dřív rádi scházeli emigranti z Rakouska a Německa, a nezdojný ostrůvek tolerance, kavárna a restaurace Aschermann v Dlouhé, jejíž majitel Armin Walló inzeroval ještě v únoru 1942. Národní kavárna pár kroků od Národního divadla,

kam s oblibou chodili surrealisté, začala od 1. května 1940 překvapivě pořádat pravidelné odpolední čaje, na nichž hudbu obstarávali klavíristé Löffelholz a Lederer a houslista Schächter doprovázející „jazzového zpěváka“ (p. Kaufmann). Serióznější repertoár se hrál třikrát týdně v kavárně Nizza (na rohu dnešní Vnohradské a Italské), kde podle inzerce (couvert 10 korun) vystupovali „známí umělci“ Otto Sattler, Curt Maier a Carlo Taube. Kavárna Unitaria u Karlova mostu nabízela přátelské odpolední partie bridže, žolíků a skatu pod patronací pí. Elsy Weidbergerové.

Oddělené místnosti pro „neárijce“ zavedla (a dokud to šlo, také provozovala) spousta dalších podniků, například kavárna Urban, do jejíhož rasového séparé mohli Židé chodit přes dvůr, kavárna Belvedere na Letné, bar Postillion a kavárna Zdar (naproti hlavnímu vchodu Olšanských hřbitovů na rohu nám. Jiřího z Lobkovic, za okupace přejmenovaného na Lobkovičské). Mezi inzeráty v týdeníku *Židovské listy* se na jaře 1940 objevovalo minimálně pět či šest předměstských podniků dosažitelných tramvají či vlakem, které P. T. veřejnosti dávaly na vědomí, že Židé jsou vítáni. Mezi jinými šlo o zahradní restauraci v Malé Chuchli, kde každé odpoledne od tří do šesti hrál k tanci orchestr složený z pánů Schlesingera, Löwitha, Steina a Berkoviče, či o michelskou zahradní restauraci Jezerka, kam se dalo z Václavského náměstí dojet tramvají (a kde člověku připravili čerstvou rybu, kterou si sám vybral z akvária). Restaurace hotelu Amerika, kam se muselo vlakem z hlavního nádraží, nabízela i další radosti, jelikož ve velké stinné zahradě si hosté mohli zahrát bridž. V květnu 1940 se v *Židovských listech* dvakrát objevil inzerát hotelu Skalka slibující téměř mírovou idylku. Muselo se tam autobusem a vlakem, po příjezdu jste se však mohli kochat lesní scénérií pohádkové krásy, zahrát si volejbal a ping-pong nebo si zaplavat, protože to všechno hotel, zařízení na oddě-

lenou židovskou klientelu, hostům umožňoval. Brzy však vyšly nové a ještě přísnější vyhlášky, co všechno Židé nesmějí, a bridžové partie ve stínu stromů u řeky se staly jen ozvěnou časů, které už nenávratně vzala minulost.“

Když po válce Endre Nemes opět vstoupí do kavárny Boulevard, přivítá ho starý číšník jako obvykle. „Pozdravil mě, jako by neprošlo celých dlouhých sedm let, jmenoval kávu, kterou jsem rád pil, a omluvil se, že některé časopisy, které jsem četl, změnily jméno.“ Válka se nebere na vědomí, ta do kavárny nepatří. A to je i poslední ohlédnutí za slavnou minulostí pražských kaváren, poslední pocta legendám.

K provozování podniku bylo třeba získat koncesi, úřad určoval maximální cenu kávy a ostatních nápojů a prováděl kontroly. Kavárna na rozdíl od hlučných hostinců mohla být otevřena až do druhé hodiny noční. Postupně se zaváděly další zákony týkající se pracovní doby a nároku zaměstnanců. Klasická kavárna bývala ale často rodinným podnikem, kde pak fungovaly jiné poměry a soukromé domluvy. Určitou konkurenci spatřovali kavárníci v cukrárnách, kde se také podávala káva, a větší cukrárna, například Myšák ve Vodičkově, se také kavárně

Miroslav Holý: *Kavárna Unionka*, 1925.

podobala. Sebevědomí kavárníků výrazně posílilo za první republiky, kdy se hlavní město plně vrhlo do společenského života.

V krátkém poválečném období před nástupem stalinské diktatury padesátých let se do pražských kaváren a barů atmosféra přátelských setkání už nevrátila. Komunistická ideologie rozvrátila společenský život a kavárny likvidovala jako

„buržoazní přežitek“. Podniky, které ještě zůstaly v provozu, se vyprázdnily, lidé se báli stýkat, sdružovat se, a dokonce se i bavit. Doba ztěžkla, kavárny obsadily závodní kluby a podobná zařízení s ideologickým dohledem, anebo vůbec zanikly. Někteří kavárníci odešli po roce 1948 do emigrace, živnosti převzal stát, zrodil se RaJ – národní podnik Restaurace a jídelny.

Mezi ty „nejprosačlejší“ pražské noční podniky patřily bary Barberina v Melantrichově ulici, Barbara vedle pivnice U Pinkasů a také nedaleký T-klub zvaný Těčko. Zde se sbíraly informace, stěny měly uši, používala se odposlouchávací technika i uši personálu. Kdejaká poznámka a vtíp mohly být použity, prostor byl profizlován, sledován a vytěžován Státní bezpečností.

* * *

Tolik ukázka. Na závěr je možná namístež téma doplnit malou poznámkou, která ukáže, že i přes tragické ztráty hraje kavárna v židovských kruzích významnou roli i po válce. Dokládá to vzpomínka z konce osmdesátých let minulého století, která opravdu není vymyšlená.

Ve Staronové synagoze bývalo v sobotu dopoledne občas i dost plno a (většinou starší) pánové, kteří se přes týden neviděli, si měli mnoho co říci. Občas, v určitých partiích bohoslužby, zejména při předčítání z Tóry, se stalo, že někteří přítomní přestávali sledovat text a trochu si povídali. Není to v takové souvislosti nic nového. Dokládá to modlitba Jom Tov Lipmanna Hellera, vrchního pražského rabína v období třicetileté války, jež se dodnes o šabat v ortodoxních modlitebnách pronáší a která svolává požehnání na ty kdo „střeží svá ústa a jazyk a nemluví během modliteb a bohoslužby“. Zkrátka, občas se stane. Šames, který je mimo jiné zodpovědný i v této věci, většinou řešil a vyřešil problém pomocí výstražných zvuků „cccc“ a „ša-ša“, v závažnějších případech „núú“, nebo dokonce „nanuná!“. Když ani to nezabralo, obrátil se ke konverzujícím členům minjšanu s touto informací: „Pánové, ještě nejsme v kavárně.“ A hovor utichnul, neboť to ještě nepřipomnělo pouze, jak se věci mají, ale současně a možná především, jak se mít budou.

(jd)

Josef Kroutvor: *Pražský kavárník*. Vydalo nakladatelství Archa ve Zlíně 2019, 130 stran, měkká vazba, dop. cena 190 Kč.

CO JSEM TAK MILOVALA

Ze vzpomínek Marietheres Waldbott na dětství a mládí v Polici

V minulém čísle Rch jsme se krátce věnovali Polici u Jemnice. Především synagoze a jejímu bližícímu se otevření, ale také místnímu zámku a jeho poslednímu pánovi, baronu Alfrédu Wraždovi. Dnes máme možnost otisknout několik ukázek ze vzpomínek baronovy vnučky, komtesy Marietheres Waldbott, která v Polici na zámku vyrůstala a byla odtud po skončení války odsunuta neboli vyhánána. I když o Polici a svém mládí na Moravě psala s odstupem mnoha let, podařilo se jí ten nenávratně uplynulý čas zachytit tak čistě a opravdově, jak to může dokázat jen čistá duše a dobré srdce. Díky ní můžeme zaslechnout „naříkavý zvuk harfy, potom lidské hlasy, štěkání psů, ržání koní a směs mnoha zvířecích hlasů a volání“, setkat se s tím, z čeho se minulost opravdu skládá a co svou pravdivostí dodává naší přítomnosti třetí, když už ne rovnou čtvrtý rozměr:

* * *

Vyrůstala jsem na Moravě. Jaká to krásná země! Země – naše krajina, říkala často naše matka a ukazovala přítom ráda do dálky. Klidná krajina, nic dramatického, žádné velké řeky nebo jezera, rozsáhlé roviny nebo vysoké kopce a velká města.

Půda je světlá, ne příliš úrodná, ale dobře se hodí pro brambory, které se sázejí ručně do dlouhých řad, pro jetel a len, mák a hrách a méně již pro náročné obiloviny. Byly doby, kdy pole zářila jemně pastelovými barvami – růžový jetel, bleděmodrý len, bílý a červený mák, světlezelený hrách a k tomu velké plochy zralého žita a ovsa. Okolí bylo zvlněné a pahorkaté a vyzářovalo pohodu. Byly zde opravdové jehličnaté lesy, do kterých se mohla ponořit temnota, vonící listnaté lesy, na jejichž půdě malovalo slunce kruhy.

Nápadné bylo, že okolní vesnice se jako do ochrany přimykaly k údolím, jako by měly strach z objevení před válkou. Také zámek byl za vysokými stromy sotva vidět. Všechna jména vesnic v našem okolí – a těch bylo mnoho – končí slabikou -ice. Jako Police, Jemnice, Budějovice, Třebelovice. A téměř v každé vesnici či městě se nalézal zámek. Stával uprostřed vesnice, a přesto působit izolovaně. Způsobovalo to především vysoké zděné oplocení a veliké vstupní brány. Skoro žádný majitel (s vý-

jimkou mého dědečka Alfreda Wraždy) nepocházel z této země. Salmové, Pallavicini, Collatové, rod Podstatzki, Schaafgotsche a Stadnitzky – všichni přesídlili od Habsburků a zachovali si řeč své země.

WRAŽDOVÉ

Mé pocity k dědečkovi byly mezi strachem a obdivem. Byl nepochopitelná osobnost, středně velký, s holou kulatou hlavou a prchlivými modrými očima. Byl stále perfektně oblečen. Disponoval bohatou garderobou, mnohem větší, než měla babička. Nemohu si vzpomenout, že by si musel během války něco nového pořídit. Skoro všechno pocházelo z Anglie, jemné lněné košile, vždy bílé s vysokým límcem, velké hedvábné kravaty uvázané na límci. Jeho obleky byly šedivé nebo tvídové barvy a byly vždy z nejlepšího materiálu. Klobouky, pláště a především kapuce – čepice u mě vyvolávaly nadšení.

Moje – myslím, že mohu říci naše, pokud zahrnu i svého bratra –, spojení s ním se ani málo nepodobalo tomu, jaké jsem měla k otci. Neřekl žádné něžné slovo, žádné pohazení hlavy ani příjemný rozhovor. Při snídani, obědu a po večeri, kdy jsme přáli dobrou noc, bylo vždy odpověděno – má ůcta.

Dědeček měl ve svém životě zářný příklad, a to byla má babička, která si jej vzala velmi mladá. Maličká a půvabná s rovným držním těla (v pozdějších letech trochu sehnutá, což nějak dojemně působilo) pohybovala se v domě i v zahradě a dbala na to, aby vše dobře fungovalo. Existuje její fotografie, na níž je vyobrazena jako mladé děvče na maškarním plese. Fotografie měla tehdy obvyklý hnědý odstín uměleckého pozadí romantické kopcovité krajiny a má babička štíhlá a něžná, oblečená za holubici s malými křídly mezi lopatkami a bílou korunkou na hlavě. Obrázek s neuvěřitelným půvabem, který se neztratil ani po letech.

Babička byla pro dědečka vším a v každém okamžiku byla při něm.

Když přišla bouřka, zachvátil dědečka panický strach. Musely být uzavřeny velké okenice, dědeček si lehl do postele, byly zapáleny svíce a babička musela být s ním. Nejraději měl, když si k němu lehla do postele. To bylo ale na újmu jeho důstojnosti.

Dědečkova rodina pocházela ze staré české šlechty. Mluvil česky, což tehdy nebylo obvyklé, a studoval hospodářství v Praze. Nás oslovoval vždy ve třetí osobě, což znělo asi takto: „Viděla ona někde babičku?“ Svě zaměstnance oslovoval ve druhé osobě množného čísla. Vzpomínám si na ředitele panství Jašu, když vystoupil po schodech k jednání a krátce se zastavil před obrovskými tmavými pokojovými dveřmi. Jeho obličej byl olivově bledý, jeho oči rozhněvaně jiskřily a kousal se do rtů v očekávání nastávající bouřky. Zcela jinak vypadal lesník pan Konif. Trásl se již při vstupu na celém těle, papíry v jeho rukou šustily a jeho oči měly štváný výraz. Jejich emoce se však brzy upravily, neboť uběhl jen

Věž zámku v Polici. Foto jd.

krátký čas a z místnosti byl slyšet zuřivý křik. Krátce nato opustil pan Jaša nebo pan Konif způsobným útekem místnost. Když jsem krátce nato přišla do místnosti, seděl dědeček se spokojeným výrazem obličej ve svém křesle. Místnost byla vždy silně zakouřena.

Když jediný syn – poslední mužský člen rodiny Wražďů – v první světové válce velmi mlád padl, vypadalo to, jako by se život pro mé prarodiče zastavil a ztratil smysl. Hospodářství a lesy byly pronajaty, koně prodáni a dědeček strávil značnou část dne tím, že neustále kouřil cigarety. Pateticky a neklidně uléhal ve velkých místnostech a pak zase odcházel.

Vzpomínám si jasně na dva pachtýře, a to pana Kohna a pana Steina. Oba nosili jezdecké kalhoty a často jezdili na koních. Po příchodu Němců oba zmizeli – tehdy to bylo pro mě nepochopitelné, kam se ztratili.

ZÁMEK

Když si vzpomenu na Polici, je zámek středem mých vzpomínek. Leží na svahu na okraji vesnice. Od jihu obklopuje zámek malý park s vysokými starými stromy do polokruhu, ze severu jej obklopují dokola námezdni dvůr, velké

stodoly a stáje. At' jdete z kteréhokoliv směru, uvidíte bránu nebo hnědou taškovou střechu starých budov. Spočívá suverénně v krajině jako velký pták, který i s rozpřáhnutými křídly usedl k odpočinku.

Vchod na věž byl většinou uzavřen, ale já jsem věděla, kde je klíč od věže v lokajně uložen. Jen muselo být jisté, že Tomeš je někde mimo zámek, neboť on obsluhoval a natahoval věžní hodiny. Nejprve zde byly úzké schody, které se daly dobře přeběhnout, potom následovaly dosti těžké padací dveře. Měla jsem strach, zda se mi je podaří na zpáteční cestě otevřít. Za padacími dveřmi vedly dále žebříky, po nichž jsem musela šplhat příčku za příčkou. Malé okénko ve věži ukazovalo, že jsem již velmi vysoko nad půdou. Při pohledu dolů jsem dostávala závrať. Když velké věžní hodiny odbíjely, celá konstrukce se duněním chvěla, zvláště když byly zavřeny padací dveře. Přes druhé padací dveře se dospělo na vrchol věže, přímo pod širé nebe. Zde hluk z věže ustal a nastalo ticho. Bylo slyšet pouze šumění větru, ve vzduchu létali ptáci, mohli jsme jim závidět.

Podé mnou leželo vše, co jsem tak milovala: zahrada, park, dvůr se svými hospodářskými činnostmi, pestrobarevné střechy, budova synagogy, dále židovský hřbitov. V dáli bylo vidět okolní pole, malý hřbitov v Hájků, světlé i tmavé lesy Doubravy a Kopyky, aleje stromořadí, směřující k hranicím. Dlouho jsem se dívala, než jsem se odhodlala k sestupu dolů.

Jako dítě jsem chodila pěšky, jezdila na koni po nesčíslných cestách přes řeku či palouk nebo ke kapličky v lipovém háji, a když jsem se vracela k domovu, vždy jsem uviděla zámek jako magický, přitažlivý bod. Jednou se mi ve spánku zdálo, že jsem při návratu domů zámek marně hledala – zmizel. Tam, kde měl stát, se nalézal hustý les, nemá jsem celé dny zoufale bloudila. Ještě štěstí, že to byl jen sen.

PŘÍŠLY HROZNÉ ČASY

Krátce nato, když Němci obsadili Rakousko, stalo se něco, na co po celý život nezapomenu. Byla jsem tehdy velmi mladá a vystupování nacistů vůči Židům se mi navždy dostalo do paměti.

Na léto jsme odjeli jako obvykle do Gmundenu. Často jsem tam byla poslána do města obstarat nákupy. Na hlavním náměstí byl malý, velmi elegantní obchod s delikatesami, jehož majitelem byl pan

Streicher s matkou. V tomto krámku jsme často nakupovali, neboť měli nejlepší zboží v Gmundenu. Stará paní Streicherová nosila vždy černé, hedvábné, uzavřené šaty s bílým límečkem. Vlasy měla sněhobílé, vysoko vyčesané, pravidelně upravené a spojené krásnou sponou. Byla velmi příjemná a úslušná a dala mi někdy něco sladkého navíc.

Když jsem jednoho dne přicházela na náměstí, slyšela jsem podivuhodnou, divokou spleť hlasů, jejichž význam jsem nedovedla pochopit. Seběhla jsem ze schodů od mostu na hlavní náměstí a zůstala jsem na rohu. Tam se mi naskytl strašný obraz. Okolo improvizovaného stromu-máje klečeli na zemi lidé a v kruhu utírali svými šaty okolní půdu. Poznala jsem hrůzu v obličejích postav, které mi byly velmi známy. Mnoho z nich jsem potkávala na ulicích nebo v obchodech. Poznala jsem na kolenou i starou paní Streicherovou. Krásné bílé vlasy měla rozčuchané, špinavé a umazané od krve, také obličej byl zašpiněn. Okolo klečících postav v kruhu jódlovali dospělí i nedorostlí muži v uniformách HJ a SA. Plivali na ně a kopali je nohama. Stála jsem jako ochromena. Vzpomínám si jasně na jeden obličej mladého muže, v němž se zračila hrozná nenávist a nesmírná surovost. Na okamžik sekundy na nás spočinul očima a to mě vyděsilo. Utíkala jsem jako furie domů, bohudíky rovnou do náručí maminky, která pracovala právě na zahradě. Vzala mě na klín, a když jsem jí vyprávěla svůj zážitek, pohladila mě a snažila se mě uklidnit. Bylo mi příjemné na jejím klíně. Všimla jsem si, že při práci v zahradě nosila staré, bíložerné kostkované šaty, v nichž často seděla s tatínkem u kulatého stolu v zahradě. Z obleku vycházela slabá vůně parfému, jež používala. Pomalu jsem se uklidňovala a přestala plakat. Maminka se podívala do dáli a řekla šepetem: „Přijdou strašné časy pro nás. Kdyby tu byl s námi tatínek!“

ŽIDÉ V POLICI

Údolí v Housenci bylo pro nás tajemné, neboť tam měla ústit ze zámku tajná chodba, která měla vést pod celou vsí a končit dle pověsti u „Čertovy díry“.

Housenec byl řízen obcí Policí jako ži-

dovské osídlení. Stalo se tak v roce 1723. Tehdejším majitelem panství byl Adam hrabě Berchtold. Židovská obec v Polici existovala již dlouho. Židovští historikové uvádějí, že první Žid přesídlil do Police již v roce 1454. Mnoho roků tu žili Židé společně s křesťany. Zabývali se především obchodem. Pak jim byla nařízena separace a museli se vystěhovat z dosavadních domovů. V Housenci vznikla nová židovská ulice. V roce 1758 vypukl požár, který celou židovskou ulici i ze dřeva postavenou synagogu zničil. Isaak Landesmann, bohatý obchodník s obilím, dal k dispozici celý svůj majetek, aby mohly být domy a synagoga znovu postaveny.

V roce 1890 byla židovská obec rozpuštěna a její sídlo bylo převedeno do Jemnice. V roce 1912 koupil můj dědeček A. Wražda synagogu a později ji daroval českému spolku Sokol. Byla používána pro cvičení této jednoty.

Před nedlouhým časem jsem byla s bratrem v Polici. Najednou mi řekl: Vzpomínáš si ještě na náš výlet do Housence a na židovský hřbitov? Již se šerilo, když jsme se tam vypravili. Přišli jsme před synagogu, která ještě stála, ale působila zchátralým dojmem. Potom se sešlo z příkrého kopce. Na malém svahu, který spadá do Housence, jsme našli židovský hřbitov. Jako děti jsme

chodily často okolo. Hřbitov byl tehdy obehnan vysokou kamennou zdí. Okrouhlá vrata byla za našeho mládí zazděna. Často jsme přelezly zeď a tak jsme se dostaly na hřbitov. Dodnes máme vstřípen v paměti pohled na náhrobní kameny a náhrobní malby. Celý hřbitov působil zvláštní atmosférou. Současný pohled na hřbitov nás rozesmutněl. Zazděná vrata byla vy-

bourána stejně jako kamenné zdivo, staré náhrobní kameny poškozeny a zpusťošeny. Všude se rozšířilo křoví a vysoká tráva. Smířlivý pohled poskytly dvě srnky, které stály u náhrobních kamenů, zvědavě nás pozorovaly a potom odběhly. Při prohlídce jsme našli nádherný pomník Isaaka Landesmanna z černého mramoru. Stál tu zcela nepoškozený a zdánlivě nezničitelný na malém, zapomenutém hřbitově, připomínajícím časy židovské obce v Polici.

Renesanční arkády zámku. Foto jd.

BARON HAAS

Jedním z našich sousedů byl baron Haas, opravdu figura nepochopitelné kuriozity. Jako děti jsme byly plny nadšení, když poslal pozvání. Baron Haas byl spřátelen s mým otcem. Sloužili spolu u stejného pluku a myslím, že baron mého otce obdivoval a ctil. Musel být neobyčejně bohatý, když koupil obrovský středověký hrad nedaleko nás a přebudoval jej na privátní zoo. Hrad se jmenoval Bítov.

Když jsme se chtěli dostat na hrad, museli jsme jet velkou oklikou, neboť přehrazená řeka Dyje zde vytváří veliké jezero. V souvislosti s výstavbou přehrady byla obětována malá obec Bítov. Obyvatelé starého Bítova byli evakuováni a přestěhováni do nově postavené obce stejného jména. Domy byly zatopeny a z vody vyčníval pouze kostel a část fary. Často jsme se koupali v tmavé vodě jezera, které bylo revírem obrovských sumců. Proplouvání oken kostela znamenalo odvážnou zkoušku nervů, neboť zdi byly již zchátralé a malé otřesy mohly způsobit zhroucení. Na opačném břehu stál na příkré skále hrad Bítov, dlouhá, impozantní stavba s vysokou boční věží. Pro nás bylo fascinující, že na střeše hradu byly umístěny hrací varhany, které při větrném počasí vydávaly hluboké, melodické zvuky – polozpěv, polonárek –, což jako celý hrad vypadalo pohádkově.

Když vítr váł v určitém směru, pak mimo zvuku varhan bylo slyšet další hlasy, jako štěkot psů, řehotání koní a hlasy malých zvířat. To vše představovalo pro děti dobrodružství. Baron Haas měl na svém hradě opravdový zvěfinec, který opatrovalo více ošetřovatelů.

Hrad byl přístupný pouze přes fungující padací most, který byl obyčejně uzavřen. Když někdo přišel před bránu, tak vrátný hlásil příchod hosta. Měl za úkol pozorovat příchodí před bránou. Ta pak byla otevřena za hlasitého skřípotu silného řetězu. Po otevření brány a položení padacího mostu se mohlo vjet do vnitřního dvora. Na dvoře byly četné klece a voliéry s podivuhodnými zvířaty a ptáky. Při naší návštěvě nás baron vždy přátelsky přivítal a pozdravil. Měl imponující zjev. Nosil krátký účes, černé vlasy byly pravděpodobně obarveny, čisté, lesknoucí se jezdecké boty, jezdecké kalhoty dokonalého střihu a šedý kabát ve tvaru uniformy. Byli jsme všichni posazení na koňský vůz a pak začalo předsta-

vení. Všichni hlídači, ve stejných uniformách jako baron, nám předváděli zvířata. Byli tu nádherní koně všech ras a velikostí, všechny druhy psů, od obrovských dog až k nejmenšímu pinči, orlové, sokolové, kteří byli připoutáni k ruce ošetřovatelů, dále lamy, velbloudi, kozy se čtyřmi rohy a výři, kteří na povel reagovali. Přehlídka nebrala konce. Nakonec přišlo hlavní číslo – lvice Mitzimaus. Defilovala před námi na rudém obojku s rudým sametovým řetězem. Po defilé jsme mohli některá zvířata navštívit v jejich přístřešcích. Baron nám nabídl, že si můžeme některé zvířátko vzít domů. Avšak pro silný odpor maminky k převzetí nedošlo. Kočky byly umístěny v prostor-

Kresba Jiří Stach.

ných klecích a měly kolem sebe umístěno několik psů. Vcelku byli spolu v přátelském poměru.

Po přehlídce následovala veliká hostina, jinak se to nedalo nazvat. Ve velkém sále na jednom obrovském stole byly prostřeny velké damaškové ubrusy, které sahaly až k zemi. Na stole pak bylo přichystáno sklo, stříbrné příbory, nádherný porcelán. Potom bylo servírováno s největší rafinovaností jídlo, spolu s prvotřídním vínem. Tak to posuzoval každý dospělý člověk. Baron byl velmi ostýchavý, ale pečoval, aby bylo stále co jíst a pít. Čile se bavil s hosty, především s rodiči, zatímco sloužící nebyli žádní mlukové a na nás se jen málokdy poušmáli. Věnovali se horlivě kulinářské obsluze. Jednou jsem si chtěla něco opravit na oděvu. Když jsem během hostiny pozvedla sněhobílý ubrus, vynořila se obrovská hlava lvice Mitzimaus, která vzápětí zase zmizela. Zůstal jen nádech těžkého pachu divokého zvířete.

Jednoho dne se lvice odvážala a prošla po sklopeném padacím mostě ven ze zámku, načež zmizela v lese. Ihned nastalo velké pozdvižení. Baron slíbil vysokou finanční odměnu za vypátrání lvice. Myslivci si připravovali pušky, chudí lidé, kte-

ří chodili do lesů krást dříví, dostali strach. Jedna stará paní, která šla do práce, přinesla první zprávu o pobytu lvice. Bylo znovu obnoveno velké pátrání, ale bez výsledku. Až jednoho dne se objevila sama před padacím mostem, hlasitě nařikající. S velkou radostí byla vpuštěna do hradu.

Baron Haas měl ve zvyku uspořádat občas velký jezdecký hon, při němž však nebyla štvána zvířata. Tento hon se vždy protáhl na několik dní. Při této příležitosti se přenocovalo s celým zástupem lidí v okolních obcích. Maminka i babička pozvaly jednou tuto společnost do Police. Baron Haas tuto nabídku přijal a skutečně celá společnost včetně „dam“ do Police přijela. Dívali jsme se z oken na dvůr. Byla to nádhera! Přijelo mnoho pestře zdobených koní, jezdců v červených kabátech. Při příjezdu jim otec nabídl pití. Samozřejmě přijely i krásné ženy, které měly na sobě tmavomodré jezdecké blůzy. Baron jim viditelně prokazoval pozornost. Babička se zdviženou rukou a tentokrát s francouzským komentováním tyto dámy zadržela. Tyto tvrdohlavě se vztyčenou hlavou prohlašovaly, že jsou pomocnice v domácnosti pana barona a přijely společně s průvodem pana barona, který jim přikázal, že se na cestu musí vyzdobit mimo jiné náhrdelníky z pravých perel. Jednalo se o mladé ženy, na jejichž šjích perly obzvláště vyzařovaly.

Když přijeli Rusové, šel baron Haas do výběhu lvice Mitzimaus a zastřelil ji. Když potom následoval druhý výstřel, našli barona v jeho pracovně již bez života. Neunesl myšlenku na vyvlastnění, zabrání a konec svého „ráje“.

O mnoho let později jsem přijela na hrob svých prarodičů. Jela jsem stejnou silnicí, kterou jsme tak často používali při návštěvě Bítova, kolem hradu Cornštejna. Za mladých let jsme sem s maminkou často jezdily na sněženky, kterých tu hodně rostlo. Jimi jsme si pak vyzdobily domov. Nyní se mi ruiny hradu zdály nějak malé, zarostlé vysokými stromy. Nebylo to proto, že jsem jako dítě viděla vše v jiných proporcích?

Odstavila jsem auto, přešla silnici a sedla si na zábradlí. Zatopená vesnice zmizela v jezeře. Hrad Bítov stál naproti nezměněný, skoro neskutečný, neporušený ve světle pozdního odpoledne. Najednou mi bylo, jako bych slyšela nařikavý zvuk harfy, potom lidské hlasy, štěkání psů, ržání koní a směs mnoha zvířecích hlasů a volání. Ale byl to pouze vítr ve vzpomínkách.

DVA SLOVENSKÉ OSUDY

(dokončení ze str. 3)

Verzia recenzovanej knihy hovorí niečo iné, ako vyššie uvedená verzia Františka Vnuka. Podľa recenzovanej knihy, ktorá sa odvoláva na tvrdenia a „výskumy“ „nehistorika Stanislava Májeka“, je Vojtaššákovým listom anonymný spis objavený roku 2013 S. Májekom v archíve Ústavu pamäti národa. Má dlhý a pozoruhodný názov: „Pamätný spis, ktorým ešte na Slovensku žijúci prenasledovaní obyvatelia židovského pôvodu – pokrstení aj nepokrstení – volajú o pomoc prostredníctvom J(eho) E(xelencie) Jána Vojtaššáka, rím. kat. biskupa v Spišskom Podhradí k pravej kresťanskej cirkvi.“

Májeková verzia (dvojtyždenník *Kultúra* (18) zo 6. 11. 2013, str. 2) sa stáva priam absurdnou, ak začneme poznávať ďalšie črty legendy: anonymný list, ktorý Májek z akýchsi záhadných dôvodov spája s Vojtaššákom, nemal úvodnú stránku, tu mu vraj dorobil Valentín Beniák, čo samo by bolo dosť zvláštne. Navyše, dorobená úvodná strana je napísaná na rovnakom písacom stroji, ako zvyšok textu (!). Reakcia ministra Macha na list bola, že Mach nariadil pátranie po anonymnom autorovi!

Faktom je, že od októbra 1942 až do potlačenia Slovenského národného povstania deportácie neprebíhali, ale nikdy neboli zastavené, a bol to práve Mach, ktorý opakovane verejne sľuboval v priebehu roku 1943 deportácie zvyškov slovenského Židovstva. Čo sa Vojtaššáka týka, ten je známy svojimi výrazne antisemitskými postojmi, zreteľne to vykresľuje publikovaná diplomatická korešpondencia medzi vatikánskym chargé d'affaires v Bratislave Giuseppe Burziom a kardinálom Luigi Maglionem, vtedajším štátnym sekretárom Vatikánu.

Historici dodnes nenašli žiaden záznam, spis, telegram, opis telefonátu, prikaz, pokyn alebo čokoľvek, čo by hovorilo o zastavení deportácií zo strany slovenskej vlády. A to ani v slovenských, ani v zahraničných archívoch. Aj dôvody, prečo deportácie po októbri 1942 neprebíhali, sú pochopiteľné. Na prvom mieste to bola skutočnosť, že dve tretiny slovenských Židov už bola vyvezená a zahraničná aj domáca kritika politiky deportácií stále výraznejšia. Je nanajvýš nepravdepodobné, že by sa niečo dokazujúce „zastavenie deportácií“ v budúcnosti našlo.

Avšak jestvuje ďalšia štúdia, ktorá sa venuje tejto otázke, presnejšie povedané, venuje sa vzniku Machovej legendy o „zastavení deportácií“. Je to štúdia z pera izraelského historika prof. Yeshayahu

A. Jelínka uverejnená na str. 121–138 v zborníku sympózia *Tragédia slovenských Židov*, ktoré sa konalo v Banskej Bystrici 25.–27. marca 1992. Za zmienku stojí, že tento zborník je autorovi recenzovanej knihy A. Balážovi známy, cituje z neho niektorých autorov, ale Jelínkova štúdia týkajúca sa presne toho, o čom píše, nie je zmienená.

Zhrňme obsah Jelínkovej štúdie: Macha trápili výčitky svedomia a verziu o zastavení deportácií a o údajnom Vojtaššákovom liste nadiktoval do magnetofónu 5 dní pred smrťou. Mal tendenciu vyvinúť sa z toho, čo pomáhal realizovať. Podľa Jelínka „Mach nikdy nevyňikal pravdovravnosťou“. Tak vznikol mýtus o „zastavení deportácií slovenskou vládou“. Od vzniku tohto Machovho záznamu hľadajú ľudáci historici „Vojtaššákov list Machovi“ a občas tvrdia, že ho už našli.

Vráťme sa k recenzovanej knihe Antona Baláža. Aj on píše (v zhode s Jelínkom), že pri čítaní Machových pamätí mal dojem, že „Mach s odstupom času začal umenšovať svoj podiel viny na tragédii slovenských Židov“. Cituje tiež zo Špitzerovho oponentského posudku svojej vlastnej diplomovej práce, že „vec zastavenia transportov dosiaľ nie je preskúmaná“. Vo svetle predošlého je ťažké pochopiť, že Anton Baláž publikuje ľudácky výklad dejín, ktorý je v rozpore s ním samým publikovanými poznámkami.

Nebudem ďalej detailne popisovať plusy a mínusy recenzovanej knihy. Až na jeden príklad vynechám aj zmienky o maličkostiach, ktoré ma rušili: (Nepovažujem za šťastné písať o Slánskeho sionistickom sprisahání bez úvodzoviek, ale „rasové“ prenasledovanie do úvodzoviek dať.) Rád by som zakončil túto recenziu hodnotením. Pre koho je táto kniha určená, o čom píše?

Balážova kniha je reflexiou histórie Slovenska videná očami autora. Zaujme ľudí, ktorí poznajú slovenské reálie a žili, alebo sledovali situáciu na Slovensku v povojnovom období, a vyvolá miestami polemické reakcie. Postavy z titulu knihy, Špitzer a Mach, sú protipólmi modernej slovenskej histórie. Na jednej strane všemocný minister vnútra a na druhej strane mladý Žid, ktorý sledom zázrakov prežil. Obidva osudy sú zaujímavé a obidva majú presah k nám všetkým.

JARO FRANEK

Anton Baláž: *Dva slovenské osudy Špitzer – Mach*. Nakladateľstvo Marenčin PT, vydané roku 2019, 288 strán, pevná väzba, cena 14,90 €.

HLÍDAČ STÁTU

Aplikace *Hlídač státu* (www.hlidacstatu.cz), jejímž autorem je Michal Bláha, v současnosti představuje nejsilnější nástroj pro kontrolu hospodaření státu a vazeb veřejných institucí a politických stran na osobní i firemní sponzory. Přehledně propojuje aplikace *Hlídač smluv*, *Hlídač politických financí* a *Hlídač osob*, které ukazují, jak velkou roli hrají otevřená data při kontrole transparentnosti státu a veřejných financí. Všechna data jsou navíc srozumitelným způsobem zpřístupněna veřejnosti, novinářům a úřadům.

Prostřednictvím tohoto veřejnoprávního projektu jsou přehledně a jednoduše dostupné smlouvy o obchodování státu, místní správy, politiků a firem. Aplikace využívá otevřených dat – kontroluje a vylepšuje data z Rejstříku smluv a umožňuje prakticky každému základně počítačově gramotnému zájemci přístup k podstatným informacím o finančním provozu jak státních institucí a podniků, tak i lidí, kteří je řídí a působí v nich. Lze se tu lze seznámit s veřejnými zakázkami i jejich průběhem, získat informace o politicích, jejich sponzorech i a osobách, sponzorský s politickými stranami a hnutími spjatými.

V současné době je *Hlídač státu* rozšířen o další databázi, nazvanou *Výjádření politiků*, která eviduje komentáře a prohlášení významnějších osob působících v české politice, zveřejněné prostřednictvím serverů Twitter a Facebook. K 15. prosinci 2019 na ní bylo na

260 033 záznamů, které jsou stále doplňovány. Zadáním jména se tak dozvíte, čím se dotyčný ve svých úvahách zabývá a také jak jsou jeho postoje a názory v průběhu času více či méně konzistentní. Nebo zvolíte klíčové slovo (například Žid) a můžete si zjistit, jak se tímto pojmem zabývá naše politická reprezentace. Od prezidenta až po Okamuru.

Hlídač státu je seriózní a spolehlivý zdroj informací, oceněný v roce 2017 Křišťálovou lupou za nejlepší internetový projekt roku. V jeho databázi je 120 milionů záznamů, 1,5 milionu smluv, v roce 2018 ho navštívilo 790 tisíc uživatelů. Všechna data a služby jsou pro veřejnost zdarma. (jd)

HELLO, GORGEOUS!

aneb výstava o životním příběhu Barbry Streisandové

Řada čtenářů si asi vzpomene na scénu z muzikálu *Funny Girl* z roku 1968, v níž se mladá začínající herečka v podání Barbry Streisandové zadívá do zrcadla a svůj obraz osloví: „Hello, gorgeous!“ Pozdrav přejala pro svůj název současná výstava v synagoze Temple Emanu-El v New Yorku, která prostřednictvím řady archivních dokumentů, fotografií, videí, obalů hudebních desek, plakátů, filmových kostýmů a dalších memorabilií přibližuje život a kariéru slavné americké zpěvačky, herečky, režisérky a politické aktivistky.

Barbara (Barbrou se stane později) Streisandová se narodila v roce 1942 v Brooklynu ve Flatbushu, ve čtvrti, v níž žili především židovští imigranti z východní Evropy a Ruska; její prarodiče z otcovy strany přišli do Ameriky z Haliče, matčiny z Ruska. Výstava dokumentuje její dětství v chudé rodině (když jí byl rok, zemřel otec), základní vzdělání na dívčí ješivě v Brooklynu Bais Yaakov (byla pokládána za bystrou, nicméně nedisciplinovanou žačku), středoškolská studia, která ukončila v šestnácti letech. Tehdy už měla jasno: chce být herečkou a zpěvačkou, chce do showbizny. K matčině nelibosti odešla z domova, našla si zaměstnání a začala shánět role. Po počátečních neúspěších nakonec prorazila: v 19 letech vyhrála zpěvačkou soutěž v gay klubu ve Greenwich Village a toto vítězství vedlo k první profesionální zakázce v nočním klubu Bon Soir v Greenwich Village v roce 1961. Z Barbary se tehdy stala Barbra a stanula na počátku umělecké dráhy. Už o rok později se splnila její touha po vystupování na Broadwayi: role sekretářky slečny Marmelsteinové v muzikálu *I Can Get it For You Wholesale* (*Mohu ti to opatřit ve velkém*) pro ni byla jako stvořená a vynesla jí nominaci na cenu Tony. Vůbec první hudební album *The Barbra Streisand Album* (1963) se dostalo do první desítky hitparády a nakonec získalo tři ceny Grammy. S vyprodanými koncerty od Chicaga po Los Angeles se Barbra Streisandová stala nejžádanější ženskou vokalistkou ve Spojených státech.

Kostým z muzikálu *Funny Girl*.

Na rozsahem nevelké, ale co se artefaktů týče velkoryse pojaté výstavě je k vidění množství archivního materiálu, např. zpěvaččiny první pracovní smlouvy, málo známé soukromé fotografie, ale také ikonická večerní toaleta právě z muzikálu *Funny Girl*. Expozici doprovází bohatý program, který zahrnuje řadu hudebních vystoupení, prezentaci fotografií, promítání filmů i koktejly na střeše synagogy.

Promítat se bude mj. film *Yentl*, natočený v německé koprodukcí s Barbrou Streisandovou kromě titulní role i v tehdy poněkud nezvyklé roli režisérky, který jí jako první a doposud jediné ženě v historii vynesl Zlatý glóbus. Film natočený na motivy povídek I. B. Singera byl osobním projektem, ve kterém se Barbra obrací ke svému otci, judaismu i vlastní identitě.

Ve zpěvaččině životě vždy zaujímala důležitou roli aktivita za sociální spravedlnost: od podpory demokratických kandidátů, LGBT práv až po kauzy týkající se životního prostředí a klimatu. Podporou občanských práv, především práv žen, se zabývá prostřednictvím své nadace The Streisand Foundation.

Barbra Streisandová ve druhé polovině 20. století pozměnila tehdejší pojetí ženské krásy a obecně pojetí celebrity jako takové, čímž připravila cestu nové generaci žen s kariérou v showbizny. Byla svérázná, odmítla si změnit příjmení i nos, přizpůsobit se normě. Její přístup a rozhodnutí se staly příkladem dalším americkým (židovským) dívkám, které snily o tom, že jednoho dne odejdou z chudého Brooklynu a proslaví se ve městě s velkým M, tedy na Manhattanu, který leží, co by kamenem dohodil, jen za řekou...

V Bernard Museum of Judaica, které je součástí Temple Emanu-El, této proslulé reformní synagogy na Páté avenuí, je výstava k vidění až do začátku dubna 2020. Pro zpěvaččiny obdivovatele a fanoušky bude rozhodně nezapomenutelným zážitkem; potěší však všechny návštěvníky.

MONIKA HANKOVÁ, New York

CESTA DO JAPONSKA

(dokončení ze str. 13)

Tradičnější studie se zaměřovaly na kolonialistickou projekci vlastních „tužeb, zlých předtuch či sebenenávisti“ do kolonizovaného národa. Novější bádání zdůraznilo vyváženější vztah mezi Evropany a domorodými populacemi, a proto preferuje pojem „transakce“. Tento přístup připouští možnost, že exotické prostředí má schopnost ovlivnit identitu kolonialistů. Jeho zastánci také hovoří o „kontaktních zónách“ mezi kolonizátorem a kolonizovaným. Jedná se o „sociální prostory, kde se odlišné kultury spolu střetávají, zápasí a potýkají, často ve vysoce asymetrickém poměru nadvlády a podřízenosti“. Pamatujeme si Einsteinovo setkání s rikšou v Kolombu jako typickou transakci v takové kontaktní zóně. I když se Einstein nanejvýš zdráhá využít jeho služeb, nakonec před situací rezignuje a tím se, jakkoli pasivně, podílí na kolonialistickém útlaku.

Takových myšlenek najdeme vedle mnoha užitečných faktických údajů a podrobností v úvodní studii více. Odtud zřejmě také čerpá většina anotací knihy, kde se stereotypně uvádí, že „*Deniky* rovněž odhalují Einsteinovy poněkud předsudečné a stereotypizující názory o různých národech či rasách“. Přitom tomu tak vůbec není. Jednou z velkých předností *Deniků* je právě přesné, nezaujaté a citlivé vidění skutečnosti a schopnost viděné převést do textových záznamů. Autor si někdy dovolí uvést i vlastní názor, který možná ve všem neodpovídá korektnosti tak, jak je oktrojována a prosazována v posledních letech. Tam, kde díky svému smyslu pro humor přidá i trochu ironie a nadsázky, se potom občas nevejde do hranic mustrování, které se, zejména na amerických a nyní už i evropských univerzitách, tak rádo vydává za vědecký přístup.

Koneckonců, celou osmdesátistránkovou úvodní studii je možné bez velké újmy na kráse také přeskočit a začít číst na straně 87. Tam vlastní *Deniky* opravdu začínají. (jd)

Cestovní deniky Alberta Einsteina. Dáhný východ, Palestina a Španělsko (1922–1923). Editor a úvodní studie Zeev Rosenkranz, z angličtiny přeložil Aleš Valenta, vydalo nakl. Argo 2019, 368 stran, fotografie, pevná vazba. Doporučená cena 350 Kč.

IZRAEL: Tah bankomatem

Izrael stále nemá jasnou vládu, jež by se opírala o většinu vzešlou z voleb. Není tím ve světě ojedinělý. Například Belgie žila v takovém provizoriu 541 dnů (v letech 2010–2011), aniž by se to fatálně odrazilo na fungování státu.

V Izraeli nevznikla vládní většina ani ze dvou předčasných voleb za rok: 11. prosince, po vypršení zákonem dané lhůty, se Kneset rozpustil a voliče čekají už třetí předčasné volby v řadě. Mají se konat 2. března. Jako by zažívala krizi zastupitelská demokracie obecně.

Třeba v Británii. V červnu 2016 Britové v referendu schválili vystoupení země z Evropské unie (brexit). Ale za tři a půl roku země nedospěla ke shodě na postupu. Proto se na webu objevovaly poťouchlosti typu: „Píše se rok 2050. Evropská unie se rozpadla. Posledním členem zůstává Británie, která se nedokáže dohodnout na tom, jak z EU vystoupit.“

Možná někdo v Izraeli napíše: „Píše se rok 2030. Jdeme už poosmnácté k předčasným volbám, neboť žádné z dosavadních nevedly k ustavení většiny pro vznik vlády.“ Ale ani to nesmí narušit základní chod státu. Jisté věci, třeba vztah k hrozbě teroru či k Íránu, fungují v Izraeli bez ohledu na to, zda vládu sestaví Likud, či strana Modrá a bílá, zda bude premiérem nadále Benjamin Netanjahu, nebo ho vystřídá Benny Ganc či někdo jiný. Podívejme se na ukázky.

DNES TO SPUSTÍME

Ve světě je široce známý výraz „cílené zabíjení“ (v angličtině *targeted killing*). Myslí se tím zabití konkrétní vybrané osoby z řad předních teroristů i lidí představujících vážnou hrozbu. V Izraeli se ten postup používá od druhé intifády, ale v praxi přináší problémy. Když byl v roce 2002 laserově naváženou pumou zabit arciterorista Sálíh Šichada v Gaze, spolu s ním zahynulo 14 dalších osob včetně 9 dětí, což EU odsoudila jako „mimosoudní zabíjení“. Kritika polevila až ve chvíli, kdy cílené zabíjení teroristů začala ve velkém –

a též s velkými kolaterálními ztrátami z řad civilistů i dětí – provádět Amerika v Afghánistánu i jinde, a to hlavně za oblibeného prezidenta Obamy (sám se pochlubil, že za jeho vlády USA cíleně zabil více džihádistů než za vlády Bushe mladšího).

Ted' se více oceňují „cílené ekonomické sankce“. Tou cestou se vydaly EU i USA, což ví každý, kdo registruje západní postihy Ruska po anexi Krymu. A vydává se jí také Izrael, jak píše Anna Ahronheimová v listu *The Jerusalem Post*. Druhého prosince ten výraz použil ministr obrany Naftali Bennett. Při návštěvě letecké základny Hacor oznámil, že podepsal příkaz zavádějící cílené ekonomické sankce vůči čle-

Ministr obrany Naftali Bennett a vrchní velitel Aviv Kohavi. Foto archiv.

nům či sponzorům teroristických organizací, ať už pobývají na území pod kontrolou Izraele nebo kdekoli ve světě.

Oficiální prohlášení ministerstva obrany píše, že cílené ekonomické sankce budou účinným odstrašujícím prostředkem, jenž omezí možnosti podporovat a financovat teroristické organizace v Izraeli i zahraničí. Bennetem podepsaný příkaz konkrétně stanoví, že cílem sankcí je Muhammad Džámil, aktivista Hamásu, jenž byl v roce 1992 deportován z Izraele do Libanonu a v současné době žije v Británii. Tam vede Arabskou lidskoprávní organizaci, což je de facto pobočka Hamásu v Británii.

Sankce vůči Džámilovi jsou prvním případem svého druhu, píše ministerstvo obrany. Ale na veřejně dostupný seznam přibudou desítky, ba stovky dalších lidí spjatých s Hizballáhem, Hamásem a podobnými

spolky. Není to partyzánská aktivita vojáků, ale model, který vznikl ve spolupráci s Národním vedením ekonomického boje proti terorismu, úřadem generálního prokurátora a kontrarozvědkou Šin Bet.

Jak to má vypadat v praxi? Tady si ministr Bennett neodpustil slova ve stylu akčního filmu: „Dnes spouštíme široce pojatou ekonomickou operaci proti teroristům ve světě. Půjdeme po každém, kdo nás ohrožuje: ať bude u bankomatu, který mu nevydá peníze, na letišti, kde ho nepustí do letadla, nebo na státních hranicích, kde mu odeprou vstup do země. Půjdeme po teroristech tak, aby se jim nevyplatilo zabít Izraelce.“

ZLOČIN A SOUD

Tímto postupem se Izrael nevyomyká světu. Překvapit ale může též prosincová zpráva, jež se týká Mezinárodního trestního soudu a přinesly ji noviny izraelské i světové.

Věrní čtenáři *Roš cho-deše* si mohou najít číslo z července 2010, kdy jsme psali o lodi Mavi Marmara. Tehdy chtěla blokádu Gazy prorazit „humanitární flotila“ islamistické organizace IHH. Když se izraelští vojáci pokusili obsadit její vlajkovou loď Mavi Marmara, padli do léčky, bojovali o holé životy a přitom zabili devět násilníků (vesměs občanů Turecka).

Následovalo pár let ochlazení vztahů Izraele s Tureckem a věc se dostala k Mezinárodnímu trestnímu soudu v Haagu. Jenže začátkem prosince žalobkyně Fatou Bensoudová už potřetí a definitivně odmítla zahájit vyšetřování. Co se děje? Zajímavá je argumentace žalobkyně. Podle ní se izraelský výsadek zločinu dopustit mohl. Ale i kdyby tomu tak bylo, případ by stejně nepříslušel soudu v Haagu, který má řešit genocidy či masová vraždění. Proto jí stačí fakt, že případ přezkoumalo právní oddělení Cahalu.

Zní to neslýchaně. Že by Mezinárodní trestní soud přijímal právní argumentaci Izraele? Ale jak píše Yonah Jeremy Bob v listu *The Jerusalem Post*: „Nic z toho nepomůže ve věci osad. Možná to byl malý kladný verdikt, po kterém přijde mnohem větší záporné rozhodnutí.“ **ZBYNĚK PETRÁČEK**

NENÍ TONÍK ŽID? ...a další události

/Vybráno z českých médií/

Stejně jako Zápotocký i další Antonín na Hradě, Novotný (1904–1975), pocházel ze socialistické oblasti i rodiny: jeho otec, též Antonín Novotný (1874–1935), pracoval jako zedník, který brzy ovdověl. Syn Antonín, toho jména již čtvrtý (1930–1982), o svém otci později řekl, že ho vůbec neznal. I Novotný se totiž už v mladém věku věnoval především svým funkcím; před válkou působil jako krajský tajemník KSČ v Hodoníně, po válce (kterou strávil v koncentračním táboře Mauthausen) pak v Praze. Stranickým protivníkem, který postupně získal jeho místo jak jihomoravského, tak i pražského lídra strany, byl v té době Otto Šling, první ze zatčených v procesu se Slánským a spol. Po něm Novotný získal místo v ústředním výboru strany i v jeho politickém sekretariátu, orgánu, který měl Sovětům odpovídat za správný vývoj procesů. Když se po Gottwaldově smrti měl stát hlavou celé strany, pomáhala jeho paní Božena zrovna v letňanském JZD na řepné brigádě. Tam za ní v době vrcholících procesů s židovskými členy KSČ přišla kádrovací delegace, aby se jí zeptala: „Není Toník Žid?“ Nebyl (jeho babičku Annu Löblovou v páté generaci soudruzi nepočítali), a tak se stal faktickou hlavou státu. (Deník N, 2. 12.) ■ Děkani tří teologických fakult zveřejnili otevřený dopis, který adresovali Parlamentu ČR. Varují v něm před chystaným zákonem o eutanazii. Obsáhlý list je členěn do sedmi bodů, v nichž se teologové vyjadřují k aktivní eutanazii i asistované sebevraždě. Chtějí tak přispět do celospolečenské diskuse. Podotýkají například, že stav trvalé a nesnesitelné tělesné bolesti bez naděje na zlepšení je už nyní medicínská praxe schopna vyloučit, protože „je-li péče poskytována adekvátně, má potřebné řešení i pro veliké útrapy“. Zamýšlený zákon tak podle nich „není prostředkem pro zmírnění situace trpících, nýbrž legalizací jejich (sebe)usmrcení. Má legitimizovat situaci, kdy osoba, jež se rozhodla ukončit svůj život, vtaňuje do svého úmyslu další osoby, jež se mají na její smrti vědomě podílet,“ upozorňují děkani pražské, jihočeské i olomoucké katolické teologické fakulty – Vojtěch Novotný, Rudolf Svoboda a P. Peter Tavel. Proti eutanazii a asistované sebevraždě se před časem společně

vyslovili křesťané, židé a muslimové. (Katolický týdeník, 3. 12.) ■ Ruský zpěvák, skladatel a kabaretiér Psoj Korolenko experimentuje s různými písňovými tradicemi i jazyky. Na zatím poslední desce, nominované letos na cenu Grammy za nejlepší nahrávku v žánru world music, znovu zhudebnil písně sovětských Židů, které v době kolem druhé světové války zaznamenal etnomuzikolog Mojsej Beregovskij. Když Psoj Korolenko letos v červenci vystoupil v pražské kavárně Kampus, naslouchali mu takřka výhrad-

Psoj Korolenko & David Kahn. Foto archiv.

ně pražští Rusové. Ačkoli patří k nejzajímavějším postavám ruské hudební scény, u nás je skoro neznámý. Korolenko je hudebník, skladatel, ale také kabaretiér a bavič, který pravidelně hraje v Rusku, Izraeli, Německu i USA, kde v současnosti žije. Vystupovat začal v roce 1997 už jako kandidát věd v oboru ruské literatury. Na scéně předvádí něco mezi zpěvem, recitací a divadlem, přičemž se inspiruje mnoha písňovými tradicemi, hlavně však starými ruskými kabaretními popěvkami a městským folklorem. Své písně zpravidla doprovází na klávesy, hraje ale i na klavír. Zpívá rusky, anglicky, francouzsky, v jidiš a občas používá také běloruštinu či ukrajinštinu. (advojka.cz, 3. 12.) ■ Celý příští rok bude v malohánácké metropoli ve znamení vzpomínání na židovskou komunitu. Město Jevičko je jedním z nemnoha míst v Pardubickém kraji, kde Židé v minulosti po staletí žili.

Radnice se rozhodla, že příští rok zasvěti připomínání židovské paměti. Duchovním otcem projektu Rok židovské paměti je radní města Rudolf Beran. „Projekt zahájíme 23. ledna s Leo Pavlátem, ředitelem Židovského muzea v Praze, jehož maminka z Jevička pocházela,“ prozradil radní a aktivní literát Rudolf Beran. Rovněž na další měsíce roku město připravuje bohatý program. Vyvrcholit by měl na začátku června tradičním múzickým festivalem Jevičkovění. (Svitavský deník. cz, 11. 12.) ■ Mezi dvěma světovými válkami byl za vzor národnostní tolerance považován podtatranský Kežmarok. V mírové koexistenci tam tehdy žili příslušníci sedmi národností a etnických skupin, dorozumívající se pěti jazyky. V první polovině třicátých let minulého století tam místní nacvičili „vianočnú betlehenskú hru“, v níž vystupovali tradiční aktéři: anděl, pastýř Kubo v kozičku obráceném naruby, bača, Stacho, Fedor, Žid a Cikán. Podobná představení v té době už znali málem 500 let po celé Spiši, Liptově, Banskooštiavnicku, Gemeru i jinde. Kežmarocké představení, ač inscenované podle tradičních předloh, však bylo zcela unikátní. Podle pamětníků ho místní ochotníci nacvičili v režii J. Böhnerta coby „jazykový hlavolam“. V jediné inscenaci aktéři mluvili pěti jazyky – slovensky, maďarsky, německy, ukrajinsky a goralským nářečím. Přinejmenším stejně odvážné bylo i obsazení rolí. „Cikána“ představoval skutečný Rom a „Žida“ skutečný Žid (však mu prý za to rabínský soudce I. M. Glück pořádně vyčinil). Podívanou navíc sponzoroval Němec – majitel místního papírnictví K. Reiner. (Týdeník Květy, 12. 12.) *jd*

* * *

Všech 70 regionálních mutací *Deníku*, vydávaného společností Vltava Labe Media, a. s., uveřejnilo 8. 11. 2019 článek J. Vorlíčka *Strašák režimu*, ze kterého jsme ve vydání 12/2019 na straně 18 v rubrice Výběr z českých médií citovali dva odstavce, věnované panu Tomanu Brodovi. Ten nás požádal o otištění následujícího textu: „Omlouváme se, že jsme převzali z regionálního tisku a na tomto místě v prosincovém čísle Rch otiskli tendenční a neobjektivní informaci, která se dotkla dobré pověsti a cti pana Tomana Broda.“ Jako historika i člověka si pana T. Broda vážíme, citací jsme ho nijak nechtěli dehonestovat, a proto jsme jeho žádosti vyhověli. *red.*

Kalendárium

AUTOR FILMOVÝCH BÁSNÍ

(30. 11. 1925–15. 11. 2019)

V listopadu 2019 zemřel režisér **VOJTĚCH**

JASNÝ – letos na podzim by se dožil 95 let. Patřil k režisérům, které Josef Škvorecký ve své osobní historii českého filmu označuje jako předchůdce nové vlny šedesátých let, „k umělcům, kteří byli členy komunistické strany, a námětem jejich filmů byla otázka osobního svědomí, tj. v podstatě staré dilema poslušnosti, již dobrovolně slíbili straně, v konfliktu s lidskou nemožností poslouchat stranu i tehdy, když nařizuje dělat nepravosti nebo o nich alespoň mlčet“.

Vojtěch Jasný se narodil v Kelči (u Valašského Meziříčí) v učitelské a sokolské rodině. Otce zavraždili nacisté v Osvětimi: byl židovského původu, navíc se angažoval v odboji. Jeho syn se zúčastnil komunistického odboje a pod tímto

Vojtěch Jasný, 60. léta.

vlivem se hned po skončení války v rodném městečku podílel na založení místní KSČ.

Začátkem padesátých let patřil Jasný k vůbec prvním absolventům nově založené FAMU a společně s Karlem Kachyňou točil prorožimní dokumentární snímky. Pravou tvář stalinismu prý odhalil až při cestě s armádním filmem do Číny a Sovětského svazu.

Roku 1957 natočil lyricky a osobně laděný povídkový film *Touha* (Jasného tehdy postihly rodinné tragédie, zemřela mu matka, žena a dítě) a o rok později vytvořil film podle stejnojmenného dramatu Pavla Kohouta z armádního prostředí film *Zárijové noci*, který byl ve své době vnímán jako jeden z prvních závanů kritického myšlení.

Roku 1963 natočil ve spolupráci s Jiřím Brdečkou a Janem Werichem poetický (a současně satirický) snímek *Až přijde kocour*, v němž v kouzelném kocouřím pohledu lidé měnili barvy podle svých skrytých neřestí. Film se setkal s ohromnou odezvou, jak u diváků, tak u kritiky. „Byl jsem nesmírně nadšen. O! Kdybychom my byli s Janem měli takové spolupracovníky, jako je Jasný, za našich filmových časů, místo Honzlů, Fričů a kterých ještě,“ napsal Jiří Voskovec roku 1963 Zdeňce Werichové. Režisér za snímek dostal celou řadu ocenění včetně Zvláštní ceny poroty v Cannes a stal se mezinárodně uznávaným tvůrcem.

Nějaký čas uvažoval o další spolupráci s Janem Werichem – o filmu podle jeho hry *Falstaffovo babí léto* (v němž měl hrát Werich hlavní roli). Z projektu sešlo, proto-

že Jasný a Werich se nakonec neshodli. Voskovec k tomu v dopise příteli poznamenává: „Měl jsem někde v podsklepi nemilé pochyby, jak ta mírná, tichá duše moravská se bude potýkat s tímto nelyrickým tématem a materiálem.“

O několik let později, roku 1968, pak natočil další režijní báseň, jak ji charakterizoval J. Škvorecký, tentokrát to byla báseň lyricko-epická: „téma socrealismu, transponované do polohy moudré sofistikace“, snímek *Všichni dobří rodáci*, v němž řešil svou deziluzi z komunistické ideologie i trauma holokaustu a jehož určitý patos přebíjejí skvělé herecké

výkony (R. Brzobohatý, V. Menšík, V. Galatíková, V. Brodský, W. Matuška...). Jasný za něj roku 1968 dostal cenu za režii v Cannes – tehdy už v Československu „dočasně“ pobývaly armády země Varšavské smlouvy a oceněný film skončil záhy v trezoru. Do distribuce opět přišel až po listopadu 1989 (v současnosti je k vidění jeho digitálně restaurovaná verze).

V létě roku 1970 Jasný emigroval.

Ve vídeňském Burgtheateru režíroval hry Václava Havla a v roce 1975 natočil podle knihy svého přítele (a nositele Nobelovy ceny za literaturu) Heinricha Bölla snímek *Klaunovy názory*, za nějž obdržel Stříbrnou mušli v San Sebastiánu a nominaci na Oscara. Natáčel televizní a celovečerní filmy v Rakousku, ve Spolkové republice Německo, Jugoslávii, později ve Finsku, Francii, v Kanadě a v USA (celkem 29 filmů). Posledním celovečerním hraným filmem, který realizoval v zahraničí, se stala *Velká země malých* (1987). Od roku 1984 žil ve Spojených státech amerických, v New Yorku, kde působil jako vysokoškolský pedagog na Kolumbijské univerzitě a na Filmové akademii.

Po listopadu 1989 se vrátil zpět do vlasti. Natočil svěží dokument *Proč Havel?* (1991, role průvodce se v něm ujal Miloš Forman) a pak v roce 1999 svůj poslední celovečerní snímek *Návrat ztraceného ráje*, volně navazující na *Rodáky*, který však neměl příliš dobré kritické ani divácké přijetí. V Česku se účastnil filmových festivalů, obdržel řadu ocenění a napsal vzpomínky, jež vyšly pod názvem *Život a film* (1999).

Roku 2001 se podílel na mezinárodním projektu Stevena Spielberga: cyklu pěti dokumentů o holokaustu s názvem *Broken Silence* (u nás uvedeném pod názvem *Hlasy umlčených*). Spolu s dalšími režiséry (mj. Andrzejem Wajdou) pro něj natočil dokument *Peklo na zemi* s podtitulem *Svědectví českých Židů*. (am)

ZEMŘEL IMRE VARGA

(1. 11. 1923–9. 12. 2019)

Ve věku 96 let skonal v prosinci loňského roku přední maďarský sochař, malíř a grafik Imre Varga. Kreslení ho přitahovalo od dětství, absolvoval studia aeronautiky na vojenské akademii a za války sloužil v maďarském letectvu. Byl zajat, do rodné země se vrátil roku 1945 a v Budapešti vystudoval Akademii výtvarných umění.

V době, kdy veřejný prostor hyzdily monumentální socrealistické památníky, se dokázal vydat vlastní cestou a svým žulovým či bronzovým sochám a památníkům vdechnout originalitu i duši spatou s konkrétní osobností či tématem. V průběhu let se proslavil a dnes lze v devíti zemích spatřit na 300 jeho soch. Mezi jinými vytvořil památník holokaustu v podobě smuteční vrby se jmény obětí na lístcích, jenž stojí za Velkou synagogou v Budapešti. Zpodobnil Ference Liszta, Bélu Bartóka či Winstona Churchilla.

Některá jeho díla se stala i symbolem odporu: roku 1987 vytvořil na žádost ame-

Vargovu sochu Györgyho Lukáče už v Budapešti nenajdete.

rického velvyslance (a maďarského rodáka, který stihl před holokaustem emigrovat) památník Raoula Wallenberga. Pocta zachránci tisíců Židů mohla ovšem „podráždit“ Sověty, kteří Wallenberga za dosud nevyjasněných okolností po

válce odvěkleli a zabili, a tak se odhalení konalo bez jakékoli publicity.

Osud jiné Vargovy sochy vypovídá o současném stavu maďarské demokracie: roku 2017 nechali radní (mezi nimiž převládají zástupci strany Fidesz) odstranit z parku ve 13. čtvrti sochu filosofa Györgyho Lukáče, která místo zdobila od roku 1985 (nechala ji tu postavit akademie věd). Jako důvod posloužila smyšlená záminka, že Lukács roku 1919 nařídil exekuci maďarských vojáků.

Odstranění iniciovali představitelé neonacistického hnutí Jobbik, kteří zdůrazňovali Lukácsův židovský původ a důsledně ho jmenovali jeho původním jménem, Löwinger. To radním z Fideszu samo o sobě stačilo a odstranění sochy slavného myslitele nezabránilo ani petice či protesty ze zahraničí. (am)

T. G. Masaryk HILSNERIÁDA.

Texty z let 1898–1900

■ 24. díl Spisů Tomáše Garrigue Masaryka zahrnuje ve dvou svazcích Masarykovy tištěné práce z let 1898–1900, zaměřené především na témata sociologická, osvětová a politická. Řada více než třiceti prací v tomto rámci dokumentuje autorovo vystoupení proti rituální pověře a antisemitismu a jeho statečný polemický postoj v rámci tzv. hilsneriády. Jeho úběžníkem byla otázka vzdělávání davu, vztahu mezi žurnalistikou, inteligencí a charakterem národního celku, potřeba orientace veřejnosti, každého „jen poněkud myslícího člověka“, snaha o proměnu českého veřejného prostoru.

Vydaly Masarykův ústav AV ČR, Archiv AV ČR, Ústav T. G. Masaryka v Praze roku 2019. 1152 stran, dop. cena 890 Kč.

Stefan Zweig SVĚT VČEREJŠKA

Vzpomínky jednoho Evropana

■ Již potřetí vycházejí v češtině paměti světoznámého rakouského autora, které jsou považovány za jednu z jeho nejlepších a nejdůležitějších knih, ale i za skvělý pramen pro pochopení novodobé evropské kultury. V knize jsou zachyceny formou očitého svědectví všechny nejdůležitější události novodobé evropské historie, atmosféra jejich měst a setkání s desítkami nejvýznamnějších evropských osobností.

Vydalo nakl. Malvern v Praze roku 2019. Z němčiny přeložila Eva Červinková. 358 stran, dop. cena 395 Kč.

Hannah Arendtová MEZI MINULOSTÍ A BUDOUCNOSTÍ

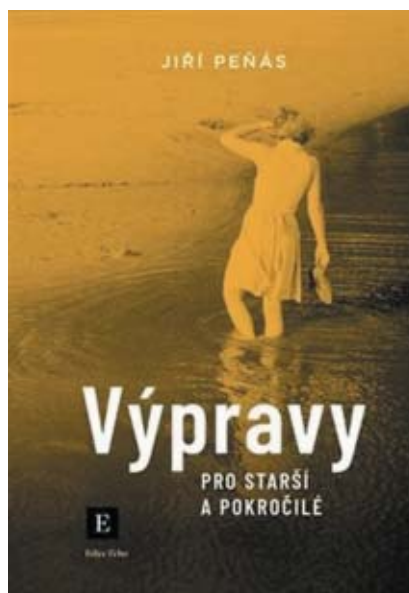
■ Eseje, v nichž se Hannah Arendtová táže po povaze svobody, autority a dějin, pojí motiv osudového přerývu: přerušení západní filosofické tradice vyústilo v totalitu 20. století. Knihu publikovanou poprvé roku 1961 uvádí výrokem francouzského básníka Reného Chara: „Naše dědictví nám nebylo odkázáno žádnou závětí.“ Citát, který se jako ozvěna nese osmi esejí, odkazuje k obtížné pozici moderního člověka: mezi minulostí a budoucností se rozevřela propast, k jejímuž přemostění nelze užít zděděné pojmy.

Vydalo nakl. OIKOYMENH v Praze roku 2019 (nové, opravené vydání). Z angličtiny přeložili Martin Palouš a Tomáš Suchomel. 300 stran, 428 Kč.

Hannah Arendtová EICHMANN V JERUZALÉMĚ

■ V novém českém, již třetím, vydání je k dispozici klasické dílo politického myšle-

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

ni, které ve své době vzbudilo značné kontroverze. Autorka se v roce 1961 vydala jako reportérka do Jeruzaléma, kde sledovala soud s nacistickým funkcionářem Adolfem Eichmannem. Ze statí původně určených pro magazín *The New Yorker* vznikla kniha, která je vlastně filosofickou reportáží. Kromě popisu okolností soudu, při němž uplatňuje svoji schopnost přesného pozorování, formuluje rovněž filosofické teze, které tvoří rámec, v němž lze uvažovat o vině a odpovědnosti v nacistickém Německu. Kniha měla bouřlivou odezvu a vyvolala spory, jež filosof Isaiah Berlin označil dokonce za „občanskou válku intelektuálů“.

Vydalo nakl. OIKOYMENH v Praze roku 2019. Z angličtiny přeložil Martin Palouš. 325 stran; dop. cena 398 Kč.

Jiří Peňás VÝPRAVY PRO STARŠÍ A POKROČILÉ

■ Podtitul knihy zní *Cestovní zápisky muže středního věku z domova i ciziny* a autor v ní popisuje 58 míst, která navštívil, hlavně v Čechách a na Moravě, ale také v Rakousku, v Polsku, Maďarsku či na Sicílii. Původně Peňás tyto texty psal pro týdeník *Echo*, knižní vydání tvoří zajímavý celek, zahrnující seriózní informace, historické a kulturní souvislosti a vtipné (či lehce nostalgické) cestovatelské postřehy. V rámci putování navštívil i řadu míst spjatých s židovskou historií, mj. Brtnici na Vysočině, liblický zámek, Lublin a Belzec.

Vydalo Echo Media v Praze roku 2019. 375 stran, fotografie. Dop. cena 340 Kč.

RUSSIA. TIMELESS

■ Již jen do 6. ledna 2020 můžete v Centru současného umění DOX zhlédnout výstavu nazvanou *Russia. Timeless (Ruské bezčasí)*. Představuje výrazná umělecká stanoviska ze současného Ruska, počínaje klasiky kdysi neoficiálního umění jako Oskar Rabin, Lydia Mastěrková, Ilja Kabakov, Dmitrij Prigov nebo v Čechách etablovaný Viktor Pivovarov (toho prezentuje cyklus *Vzpomínky pamětníků*, který knižně vydalo nakl. Sefer) – a konče autory, kteří svým dílem vyjadřují pocity generace, jež za současného režimu prožila téměř celý svůj život.

K nejpůsobivějším objektům patří videoinstalace architekta Alexandra Brodského. Autor k ní říká: „V zimě roku 1992 jsem se procházel po Moskvě s videokamerou v ruce, a když jsem šel podchodem někde v centru, uviděl jsem najednou výjev, který mě úplně dostal: strunný kvintet, myslím, že to byly dvě balalajky, dvě domry a kytara – hrál melodie různých písniček. Nejvíce ze všeho to připomínalo oběti ztroskotané lodi. Hrstka lidí natěsnaných v hloučku na voru, který je vlnami unášen neznámo kam. Zvuky strunných nástrojů se odrážely od špinavých zdí podchodu. Hráli virtuózně. (...) Ti lidé nevyypadali jako moji současníci. Byli jako z jiné doby, stejně jako ti, kteří se zastavovali a házeli jim drobné do krabičky. Anebo byli všichni mimo jakoukoli dobu.“

Téma bezčasí chápou tvůrci v souvislosti výstavy *Russia. Timeless* jako odvěký ruský problém s pojetím historického času a s rolí individua v dějinných procesech. Na jedné straně notoricky selhávají pokusy střízlivě interpretovat vlastní minulost, na straně druhé se urputná snaha zajistit Rusku významné místo v budoucnosti světa setkává s beznadějným ulpíváním v reliktech minulých časů a režimů, v jejich nešvarech a zvrhlostech.

VÝSTAVA SNÍMKŮ JOVANA DEZORTA

■ Do 26. dubna je v Muzeu hl. města Prahy na Florenci přístupna výstava významného československého a českého fotografa-reportéra Jovana Dezorta k jeho 85. narozeninám. Výběr vystavených snímků je přednostně zaměřen na Prahu a její život.

Soubor jeho snímků z Prahy 50. až 70. let minulého století, který je stěžejní částí výstavy, přináší desítky momentek, kratičkových příběhů z pražských ulic a náměstí. Vedle neznámých Pražanů a života města výstava představuje i snímky známých a slavných osobností české kultury. Bezprostřední záběry a momentky zaznamenávají osobnosti uprostřed konkrétních situací a dějů, a tím je divákovi přibližují v jejich přirozenosti a lidskosti.

ŽIDOVSKÁ OBEC PRAHA**Maiselova 18, velký sál****Káva o půl čtvrtě**

■ Ve čtvrtek **9. ledna** zavítá na Kávu oblíbená moderátorka **Světlana Witovská**.

■ V úterý **21. ledna** mezi nás přijde divadelní a filmový herec, dramatik a scenárista **Bolek Polívka**.

Kavárna je přístupná od 14.30 hodin, program začíná v 15.30. Připravil a moderuje Honza Neubauer.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP****Maiselova synagoga (Maiselova 10, P 1)**

■ 8. 1. v 19.00: *Umění klarinetu / Karel Dohnal a smyčcové trio*. Koncert jednoho z nejvýraznějších českých klarinetistů, se smyčcovým triem složeným ze členů České filharmonie. Během programu zazní skladby Bernharda Henrika Crussela, Ottorina Respighia, Guillaumea Connessona a dalších. Vstupenky lze zakoupit v předprodeji v Maiselově synagoze, v Informačním centru muzea (Maiselova 15), v síti Ticket Art, Prague Ticket Office a na webových stránkách ŽMP. Vstupné 230 Kč/150 Kč.

■ 29. 1. v 19.00 v kině Městské knihovny v Praze, malý sál, Mariánské nám. 98/1: *Varšava: Rozdělené město / Spojuje nás paměť*. Při příležitosti Mezinárodního dne památky obětí holokaustu představitel Polský institut v Praze ve spolupráci s ŽMP dokument věnovaný válečnému osudu Varšavy, který přináší jedinečné amatérské záběry z varšavského ghettu. Kanadský režisér a historik s polskými kořeny Eric Bednarski využil objevený archivní film z roku 1941. Diskuse po projekci filmu se kromě režiséra zúčastní historička Jana Šplichalová. Polsky a anglicky s českými titulkami. Vstup volný.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP****Auditorium (Maiselova 15, 3. patro)**

■ Není-li uvedeno jinak, začínají programy v 18 hodin a je na ně volný vstup.

■ 15. 1.: *Přivítání knihy Jana Jelínka Kufřpana Lederera*. Příběh, inspirovaný skutečnými událostmi, líčí životní cestu Pavla Lederera, jediného syna úspěšného předválečného podnikatele v Československu. Za přítomnosti autora knihu uvede V. Železný.

■ 16. 1.: *Po stopách tradičních židovských komunit: O dávné i nedávné minulosti jemenských Židů v Jemenu i současnosti v Izraeli*. Jemenští Židé, hebrejsky „tejmánim“, hovoří dnes o své bývalé vlasti Jemenu jako o zemi ztracené. V Izraeli si dodnes zachovali mnoho unikátních zvyklostí souvisejících s původním semito-arabským stylem života, jazykem, oblékáním, hudbou i synagogálními zvyky

**KULTURNÍ
POŘADY**

a rituály. Večerem a tématem provede za doprovodu audiovizuální projekce publicista Jan Neubauer.

■ 19. 1. v 10 hodin: *Nedělní dílna pro rodiče a děti: Lvíček Arje poznává synagogu*. Ještě před 2000 lety byl centrem židovské bohoslužby Jeruzalémský chrám. Čím se lišil od synagogy a jaké prvky s ní měl společné? Dozvíte se, co je charakteristické pro synagogu, a vytvoříte si její model. Prohlídka: Maiselova synagoga; vstup 50 Kč.

■ 21. 1.: *Taneční kosmopolitka Alice Flachová-Pastorová*. Vernisáž výstavy, která zachycuje životní pouť tanečnice a pedagožky Alice Flachové-Pastorové (1928–2006). Výstava mapuje její osud od baletních začátků přes deportaci do Terezína a Osvětimi a pochod smrti až po návrat na divadelní scény a následné dramaturgické a pedagogické aktivity v časech komunistického režimu. Výstavu bratislavského Divadelního ústavu zahájí kurátorka Monika Čertezní.

■ 22. 1.: *Na půdě synagogy: Nálezy z novověkých geniz*. Přednáška historičky Lenky Uličné z ŽMP seznámí posluchače s nejnovějším výzkumem málo známého židovského zvyku odkládat s ohledem na respekt k Božím jménům předměty, které již neplní svou roli v náboženském životě židovské obce, do tzv. genizy. Tou obvykle byly půdy synagog. Jako celek geniza představuje jedinečnou a mnohdy překvapivou materiální sondu do dějin života Židů v Čechách a na Moravě v 16.–19. století.

■ 23. 1.: *Současný izraelský film: Svatá Klára*. První část filmového cyklu s úvodem filmové historičky Alice Aronové se bude věnovat zdařilé filmové adaptaci spisovatele Pavla Kohouta *Nápady svaté Kláry*. Tragikomický příběh o zázracích půvabné dívky Kláry, která zdědí po matce nadpřirozené schopnosti, byl roku 1996 debutem uznávaného izraelského režiséra Ariho Folmana. V původním znění s českými titulkami.

■ 28. 1.: *Pavel Lion a jeho příběh*. V době druhé světové války tento židovský mladík (1930–1944), vězněný v terezínském ghettu, zanechal jako zakladatel a vůdčí osobnost časopisu *Rim-Rim-Rim* přímé svědectví o životě za této pohnuté doby. Matyáš Bureš, student gymnázia Přírodní škola a autor životopisu Pavla Liona, a František Tichý, ředitel tohoto gymnázia a autor knihy *Transport za věčnost*, pohovoří ve své přednášce o životě mladých v terezínském ghettu – o chlapeckém domově Nešarim, o Pavlu Lionovi a o pátrání po jeho příběhu.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP V BRNĚ****Tř. Kpt. Jaroše 3, Brno**

■ Není-li uvedeno jinak, začínají pořady v 17 hodin a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ 6. 1.: *Starozákonní postavy v literatuře II: Jeremjáš*. Přednáška věnována proroku Jeremjášovi. Profesorka Ingeborg Fialová promluví o tom, jak jsou jeho osudy líčeny v Bibli ve srovnání se dvěma díly rakouské literatury: v románu Franze Werfla *Jeremjáš* a v expresionistickém dramatu Stefana Zweiga *Jeremias*.

■ 12. 1. od 10.30, Nezamyslova 27, Brno-Židenice: *Nedělní dílna pro rodiče s dětmi: Medvídek Dubi studuje deváté umění*. Historie komiksu, označovaného za deváté umění, je ale samozřejmě ještě o kus starší. Medvídek Dubi provede návštěvníky tvorbou amerického malíře Roye Lichtensteina a pomůže s výrobou vlastních komiksů.

■ 15. 1.: *Vernisáž výstavy Helgy Hoškové-Weissové „90“*. Výstava „90“, konaná u příležitosti významného životního jubilea malířky Helgy Hoškové, není pouhou retrospektivou, ale především poselstvím a varováním. Vstup volný.

■ 16. 1.: *Robert Brasillach a Všudybyl*. Společným jmenovatelem některých významných francouzských spisovatelů v době druhé světové války byla čilá spolupráce s antisemitským profašistickým tiskem. Nejhorší z těchto tiskovin byl týdeník *Je suis partout* (Všudybyl). Spisovatelka Ladislava Chateau se zaměří na osobnost jeho šéfredaktora, básníka a literárního kritika Roberta Brasillacha, který byl po osvobození za kolaboraci odsouzen k smrti a popraven.

■ 18. 1. od 11 hodin, *Dolní Kounice*: Komentovaná prohlídka synagogy a židovského hřbitova v Dolních Kounicích. Procházku povede lektorka OVK ŽMP Táňa Klementová. Rezervace do 14. 1. 2020 na adrese tic@dolnikounice.cz nebo telefonicky na čísle 513 030 427. Sraz u kulturního domu v Dolních Kounicích.

■ 20. 1.: *Kdo je kdo? II*. Další část cyklu seznámí návštěvníky s funkcemi, povoláními a dalšími označeními osob v židovských komunitách. Přednáška koordinátora kašrutu pražského rabinátu a předsedy Chevra kadiša Chaima Kočího.

■ 22. 1.: *U Bermanů se ráno nejdříve hrálo a potom teprve snídalo*. Přednáška historičky Marty Leblové přiblíží osud operního pěvce, režiséra a pedagoga Karla Bermana. Popíše jeho aktivitu v době věznění v pracovním táboře Lipa, v ghettu Terezín a dalších koncentračních táborech a seznámí též s Bermanovým pracovním i osobním životem v době poválečné, kdy byl mimo jiné angažován v Národním divadle v Praze.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Týden vědy:** V týdnu od 11.–15. 11. se konal tradiční Týden vědy pořádaný AV ČR. Naši studenti v rámci hodin fyziky i seminářů matematiky navštívili řadu přednášek a výstav. Z přednášek jmenujme Jaderná fúze a globální klimatické změny, Simulace, superpočítače a matematika nebo Buffonova jehla a aproximace čísla π . Geofyzikální ústav AV ČR zase předvedl seizmografy a odborníci studentům vysvětlili, jak zemětřesení vzniká, jak se zaznamenává a měří jeho velikost.

■ **Den otevřených dveří: 29. ledna** od 14 do 18 hodin se koná Den otevřených dveří na gymnáziu v budově v Belgické ulici 25.

■ **Děkujeme:** Knihovna Laudеровých škol obdržela dar cca 500 svazků z knihovny Bejt Simcha. Jedná se o literaturu obsahově rozmanitou, ale související s judaismem (hagady, modlitební knihy, odborná literatura). Jistě dobře poslouží jak studentům, tak i pedagogům. Za dar děkujeme.

NABÍDKA PRÁCE V ŽIDOVSKÉM KOMUNITNÍM CENTRU

■ **Nově založené Židovské komunitní centrum – JCC Praha hledá posilu. Jewish Community Center (JCC) je mezinárodní sdružení organizací, jejímž cílem je podpora aktivit místních komunitních center. Hledáme do týmu osobu, která má chuť se podílet na vzniku této instituce v Praze. Cílem JCC Praha je vytvořit místo a prostředí pro vzdělávací, kulturní, sociální a rekreační programy budující židovskou identitu. Buďte u toho a proměňte židovský prostor v Praze. Počítá se i s provozem kavárny.**

■ **Náplň práce:** Plánování, organizace každodenního provozu centra; efektivní vedení, koordinace, motivace a školení zaměstnanců; plánování a organizace projektů, programu; sestavování rozpočtu a kontrola jeho plnění; proaktivní přístup v maximalizaci účelu JCC a budování vztahů mezi návštěvníky a centrem; zajištění PR a marketingových aktivit a strategií; fundrasing; odpovědnost za ekonomickou realizaci ročního plánu; odpovědnost za hodnocení spokojenosti a nastavení akčních plánů pro další zlepšování.

■ **Požadujeme:** Vysokoškolské vzdělání; manažerská praxe z oblasti kultury, akcí či projektů (events, operations) minimálně 2 roky; samostatnost a orientace na výsledek; praktickou zkušenost s vedením lidí, komunikativnost a asertivitu; rozhodnost, schopnost přijmout odpovědnost, samostatnost a profesionalitu; týmového ducha; pokročilá znalost AJ je nutností; pokročilá

VÝZVY, ZPRÁVY INZERCE

znalost práce MS Office; vztah k židovskému prostředí a Izraeli výhodou.

■ **Nabízíme:** Plný pracovní úvazek; dynamický česko-izraelský kolektiv; možnost osobnostního rozvoje v mezinárodním židovském prostředí.

Máte-li zájem, zašlete laskavě strukturovaný životopis a motivační dopis do **20. ledna 2020** na e-mail JCCPraha2020@gmail.com, kam můžete rovněž směřovat své dotazy. Vybrání uchazeči budou pozváni na osobní pohovor.

KULTURNÍ PROGRAM HAGIBOR

■ 8. 1. od 10.30: Klavírní trio HAMU – J. Škrobánek, I. Martynenko, K. Juřenová.

■ 14. 1. od 14.30: *Exodus – Po stopách Mojžíše*: o svých cestách vypráví J. Neubauer.

■ 19. ledna od 14.30: Nedělní koncert dětí ze tříd Pavly Vondráčkové Jahodové a Ady Slivanské.

■ 26. 1. od 14.00: Koncert mladých hudebníků – připravila Marina Mundryan.

■ **Výstavy:** *Co se do Obecních novin nevešlo* – fotografie Petra Balajky; fotografie Vladimíra Sonntaga; *Ohlédnutí* – obrazy Lojzy Štyndla; Kopie slavných obrazů – práce z dílny Denního centra Hagibor.

UCTĚNÍ OBĚTÍ HOLOKAUSTU V CHRUDIMI

■ Letos se k městům, která na konci ledna uctí Mezinárodní den památky obětí holokaustu, připojí i Chrudim. Oficiálním datem připomínky je 27. leden, kdy byl roku 1945 (tedy před 75 lety) osvobozen vyhlazovací tábor Osvětim.

O den později, v úterý **28. ledna** v 11.00, se na chrudimském hřbitově bude konat pietní akt. Pozváni byli zástupci Federace židovských obcí, izraelské ambasády, Památníku Terezín a potomci po chrudimských židovských rodinách, žijící v ČR i v zahraničí. Současně budou na hřbitově odhaleny panely s informacemi o historii hřbitova. *al*

REPLIKA HROBU RABI HOROWITZE V PROSTĚJOVĚ

■ V Prostějově se 25. listopadu 2019 v poledne konala pietní slavnost, jíž se kromě místních občanů zúčastnilo mnoho vzácných hostů: primátor města František Jura, velvyslanec

Státu Izrael J. E. pan Daniel Meron, zástupci ministerstev, rabíni ze tří kontinentů či studenti vídeňské ješivy. Všichni si připomněli, že v prostorách parku u Reálného gymnázia a základní školy ve Studentské ulici byl židovský hřbitov, užívaný v letech 1800–1907, který roku 1943 zničili nacisté. Jednou ze zde pochovaných osobností byl rabín Cvi Jošua ben Samuel Šmelke Horowitz (1735–1816), jenž působil jako vrchní rabín v Jemnici, Třebíči a posléze (v letech 1811–1816) v Prostějově. Díky spolupráci města Prostějova a nadace Kolel Damesek Eliezer, která bude nadále pokračovat, vznikla kamenná replika Horowitzova náhrobního kamene, jež byla instalována v místě bývalého hřbitova. Přítomní tak mohli uctít výročí smrti (zemřel 16. listopadu 1816) důstojným způsobem. Je to první krůček na velké cestě, kterou bude pietní úprava celého pohřebiště. *ič*

PŘEDPLATNÉ MĚSÍČNÍKU ROŠ CHODEŠ 2020

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

pokud byste si chtěli předplatit měsíčník *Roš chodeš* na rok 2020, lze objednat buď vydání klasické, tedy papírový časopis (který zasíláme v neprůhledných obálkách), nebo ve formátu PDF elektronickou poštou.

■ **Roční předplatné pro ČR stojí 400 Kč;** do Evropy **750 Kč** (nebo ekvivalent v EUR) a do zámorí stojí **1000 Kč** (nebo ekvivalent v USD); elektronicky v PDF stojí předplatné vždy **240 Kč**.

■ Platby směřujte na číslo účtu: **030031-1936511339/0800** (IBAN CZ14 0800 0300 3119 3651 1339; BIC GIBACZPX) u České spořitelny, a. s.; **variabilní symbol: 122020; údaj příkazce: jméno předplatitele.**

Na území ČR je též možné použít k platbě poštovní poukázku typu C. Lze platit i osobně v Židovské radnici v pokladně Federace židovských obcí v ČR u paní Slezákové nebo Kopecké (Maiselova 18, Praha 1, 2. P).

Prosíme, pokud provádíte platbu z ciziny, uhradte bankovní poplatky (cca 100 Kč), nejsou zahrnuty v ceně předplatného. Nepoužijte šeky, pokud nemůžete použít bankovní spojení, zašlete příslušnou částku v bankovkách doporučeným dopisem na adresu redakce či pokladny FŽO.

Kontakty: Buďte tak laskavi a současně s platbou napište do redakce časopisu nebo do pokladny FŽO svůj kontakt: jméno a na jakou adresu (bydliště či e-mail) máme měsíčník zasílat. Adresa redakce: Federace židovských obcí v ČR, redakce *Roš chodeš*, Izraelská 1, Praha 3, 130 00 ČR; tel.: 00 420 226 235 217; e-mail: roschodes@sefer.cz.

Pokladna FŽO: Maiselova 18, Praha 1, 110 01 ČR, tel. č.: 00 420 224 800 820; e-mail: alena.kopecka@fzo.cz.

ŽNO BRATISLAVA

V mesiaci **január** oslavia narodeniny: pán RNDr. František Alexander – 72 rokov; pán Tomáš Ascher – 84 rokov; pani Ing. Zuzana Bartová – 86 rokov; pani Ing. Katarína Bendová – 91 rokov; pán Ing. Pavol Deutsch – 71 rokov; pán RNDr. Ľudovít Fischer – 80 rokov; pani Eva Fundárková – 86 rokov; pán PhDr. Tomáš Kraus – 74 rokov; pani Denisa Nikodemová – 84 rokov; pán Ivan Novák – 77 rokov; pán Ondrej Petö – 85 rokov; pán Ing. Michal Petráš – 72 rokov; pani Magda Stančíková – 98 rokov; pani Eva Svarinská – 76 rokov, a pani Ing. Alžbeta Veselá – 101 rok.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

V mesiaci **január** oslaví narodeniny: pán Július Koval, nar. 6.1. – 87 rokov; pán Michal Oráč, nar. 8.1. – 71 rokov; pani Yveta Wilmannová, nar. 21.1. – 57 rokov; pán Vojtech Grűn, nar. 20.1. – 64 rokov, a pán Jaromír Wolt, nar. 26.1. – 68 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **lednu** oslaví narodeniny: pan Tomáš Balbinder, nar. 28. 1. – 60 let; Hugo Bureš, nar. 28. 1. – 8 let; pani Danuška Cupalová, nar. 19. 1. – 88 let; pani Bedřiška Felixová, nar. 17. 1. – 85 let; pani Klára Hájková, nar. 8. 1. – 43 let; pan Matuš Horvatovič, nar. 4. 1. – 25 let; pani Věra Maníková, nar. 10. 1. – 49 let; Aurélie Matysková, nar. 30. 1. – 4 roky; Eva Malukah Matysková, nar. 30. 1. – 8 let; pani Lenka Neumanová, nar. 7. 1. – 39 let; pan Richard Salzman, nar. 20. 1. – 43 let; pan Petr Urban, nar. 6. 1. – 34 let, Petr Urban, nar. 4. 1. – 7 let, a pan Jan Vlček, nar. 11.1. – 43 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **lednu** oslaví narodeniny pan Viktor Klein, nar. 2.1. – 73 let; pani Dora Pešková, nar. 15.1. – 99 let, a pani MUDr. Lenka Koudelová, nar. 31.1. – 40 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

Blahoželáme našim členom, ktorí v **decembri** oslávili svoje narodeniny: pani Mgr. Mária Bayerová – 81 rokov; pán Mikuláš Ecker – 54 rokov; pani Katarína Eckerová – 57 rokov; pani Magdaléna Egryová – 72 rokov; pani MUDr. Juliana Filová – 83 rokov; pani MUDr. Zuzana

**ZPRÁVY
Z OBCÍ**

Hauserová – 72 rokov; pán Michal Klein – 82 rokov; pán MUDr. Vladimír Langer – 66 rokov; pán Alexander Mittelmann – 67 rokov; pani Edita Šalomonova – 96 rokov; pani Eva Weitzenová – 67 rokov, a pani Magda Zadorová – 100 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

Blahoželáme našim členom, ktorí v **januári** slávia sviatok narodenín: pán Peter Boček – 73 rokov; pán Marcel Deri – 74 rokov; pán Ing. Ivan Fried – 83 rokov; pani Magdaléna Kmecová – 95 rokov; pani Eleonóra Šnajdárová – 76 rokov; pani Valentína Krendželáková – 66 rokov; pani Alžbeta Mittelmannová – 66 rokov; pán Pavel Tkáčik – 66 rokov; pán Ladislav Krämer – 63 rokov; pán Ing. Róbert Gold – 60 rokov, a pán Rami Schlanger – 64 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO LIBEREC

V **lednu** oslaví narodeniny pan JUDr. Petr Ptačovský, nar. 29.1. – 78 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **lednu** oslaví jubileum: pan Rudolf Buxbaum, nar. 24.1. – 63 let; pani Hana Cvrkálková, nar. 24.1. – 73 let; pan Jiří Fišer, nar. 7.1. – 84 let; pani Jarmila Látalová, nar. 19.1. – 76 let; pan JUDr. Petr Ritter, nar. 20.1. – 70 let; pan Lazar Pinchasov, nar. 22.1. – 69 let; slečna Zuzana Hrbková, nar. 6.1. – 20 let, a slečna Dominika Sedláčková, nar. 3.1. – 25 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V **lednu** oslaví narodeniny: pani Ingeborg Borošová, nar. 27.1. – 87 let; pani Eva Rýhová, nar. 4.1. – 43 let; pani Mgr. Eva Skotnicová, nar. 19.1. – 47 let; pan Rudolf Synek, nar. 28.1. – 67 let; pani Libuše Šigutová, nar. 25.1. – 82 let; pan Petr

Aron Tesař, nar. 20.1. – 48 let, a pan Ladislav Tůma, nar. 1.1. – 72 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **lednu** oslaví narodeniny: pan Michael Beck – 77 let; pani Edith Kašparová – 84 let; pani Veronika Skalická – 84 let; pan MUDr. Ivo Soběšský – 92 let; pani Marcela Šimandlová – 78 let, a pani Eva Švecová – 82 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **lednu** oslavujú narodeniny: pani Maja Bihelerová, nar. 16.1. – 75 let; pani Růžena Blechová, nar. 26.1. – 86 let; pan Toman Brod, nar. 18.1. – 91 let; pani Rima Andrejvna Dicková, nar. 16.1. – 81 let; pan Imrich Feller, nar. 15.1. – 92 let; pani Mirjam Fuksová, nar. 23.1. – 91 let; pan Hanuš Gartner, nar. 4.1. – 94 let; pani Eva Gavorová, nar. 21.1. – 84 let; pan Zdeněk Herman, nar. 8.1. – 93 let; pani Jana Hermannová, nar. 22.1. – 80 let; pani Věra Jurečková, nar. 13.1. – 97 let; pani Hana Káňová, nar. 26.1. – 90 let; pani Marie Renata Kolínová, nar. 9.1. – 83 let; pani Viktorie Krupičková, nar. 10.1. – 93 let; pani Anna Kunstová, nar. 21.1. – 90 let; pan Ivan Lefkovits, nar. 21.1. – 83 let; pani Tamara Merunková, nar. 30.1. – 80 let; pani Lisa Míková, nar. 31.1. – 98 let; pan Genadi Perelman, nar. 12.1. – 84 let; pani Frideta Seidlová, nar. 28.1. – 89 let; pan Alfred Ševčík, nar. 21.1. – 85 let; pani Inka Vostřezová, nar. 4.1. – 90 let, a pan Karel Weiss, nar. 10.1. – 84 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO PREŠOV

V **januári** oslavujú: pani Ing. Margita Eckhausová – 62 rokov; pani Agnes Fränklová – 74 rokov; pán Mgr. Tomáš Čentík – 33 rokov; pani Erika Zelmanovičová – 72 rokov, a pani Eva Petrová – 76 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO TEPLICE

V **lednu** oslaví narodeniny: pan Jan Váňa, nar. 14.1. – 44 let; pani Lucie Rolková, nar. 5.1. – 55 let; pani Anna Mertová, nar. 17.1. – 52 let, a pan Tomáš Štěpnička, nar. 30.1. – 66 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **lednu** oslaví své narodeniny: pani Ing. Klára Pcedičová, Ph.D.; pani Stanislava Hellerová, a pani MgA. Eva Matějčková.

Ad mea veesrim šana!

ŽIDÉ A BRITSKÉ VOLBY

Zatímco britští Židé v minulosti tradičně volili Labouristickou stranu, v loňských volbách 12. prosince 2019 jich dle statistik 96 procent volilo konzervativce. Na labouristech jim vadilo především vedení strany a její vůdce Jeremy Corbyn, který od roku 2015, kdy byl ve funkci, nedokázal řešit problém silícího antisemitismu ve své straně a jeho stínová vláda zastávala ostře protiizraelská stanoviska. A tak zatímco většina Britů Corbyna kritizovala jako krajního levičáka a dala svůj hlas Borisi Johnsonovi, šéfovi konzervativců, s vidinou, že rychle vyřeší brexit, britští Židé ho volili proto, že v něm viděli pokračování tradiční britské vstřícnosti vůči svému společenství. A to i za cenu toho, že tím hlasovali pro odchod Velké Británie z Evropské unie, který může znamenat vzestup nacionalismu a antisemitismu v zemi.

SMRT V NEW JERSEY

V úterý 10. prosince 2019 zavraždili dva útočníci (muž a žena, která pracovala jako zdravotní sestra) u hřbitova a v supermarketu s košer potravinami v americkém státě New Jersey čtyři lidi – tři civilisty a jednoho detektiva. Při následné honičce pak policisté vrahy usmrtili. Ačkoli útok zpočátku jako terorismus s antisemitskými motivy vnímán nebyl, v průběhu vyšetřování se to změnilo. Státní žalobce uvedl, že „podezřelí zastávali názory, odrážející nenávisť vůči Židům i nenávisť vůči policii“. Vyšetřovatel FBI pak uvedl, že pachatelé se zajímali o hnutí Black Hebrew Israelites (Černí hebrejští Izraelité), jehož členové se považují za potomky biblických Hebrejců. Mezi stoupenci hnutí se ovšem vyskytují skupiny naladěné nepřátelsky vůči bělochům a Židům – Židé podle jejich představ buď nejsou skutečnými potomci biblických Izraelitů, nebo jsou „zrádci“, kteří se smísili s bělochy a převzali bělošský způsob života.

SPRAVEDLIVÁ NA ZNÁMCE

Brazilská pošta vydává novou známku. Je na ní vyobrazena Aracy Moebius de Carvalho Guimarães Rosa, která ve třicátých letech minulého století pomohla několika Židům získat brazilské vízum. Pracovala totiž jako vedoucí pasového oddělení na brazilském konzulátu v Hamburku a oficiální brazilskou politiku, která víza pro ohrožené Židy velmi omezila, obcházela tak, že v pasech vynechávala písmeno J (pro *Jude*).

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Simon Wiesenthal: *Návrh kola štěstí pro kavárnu Eso, 1945. Z výstavy v Židovském muzeu ve Vídni.*

**Redakce Roš chodeš
přeje svým čtenářům vše dobré
v občanském roce 2020.**

NA PODPORU SENÁTORKY

V půli prosince 2019 vyšlo do centra Milána na tisíc italských starostů a společně s nimi tisíce občanů. Starostové se šerpami v barvách italské vlajky a občané města tak za skandování Liliana a zpěvu partyzánské písně *Bella ciao* vyjádřili podporu devětaosmdesátileté senátorce Lilianě Segreové. Ta iniciovala, aby v italském parlamentu vznikla komise proti rasismu, diskriminaci, antisemitismu a nenávisti šířené on-line. Vzápětí začala dostávat stovky výhrůžných zpráv denně a dostala policejní ochranu.

Když bylo Segreové třináct, roku 1944, byla deportována do Osvětimi. Právě kvůli své zkušenosti komisi založila, podporuje též vznik Národního muzea rezistence, jež má být v Miláně postaveno.

RABÍN DO BUNDESWEHRU

Německá ministryně obrany Annegret Krampová-Karrenbauerová oznámila, že poprvé po sto letech začne v Bundeswehru působit židovský vojenský kaplan – rabín. V německé armádě v současnosti slouží asi 300 židovských vojáků. Zatímco uvedení rabína záleží na tom, jak rychle bude podepsána dohoda mezi židovskými a vládními před-

staviteli, muslimští vojáci mají situaci komplikovanější. I když jich v Bundeswehru slouží na 3000, nemají centrální organizaci, která by dohodu o uvedení imámů do armády s vládou podepsala.

ATAK V PAŘÍŽSKÉM METRU

Stalo se 9. prosince 2019 během ranní špičky v pařížské stanici podzemní dráhy Château d'Eau: Když dva muži afrického původu slyšeli, jak izraelský student hovoří do telefonu se svým otcem hebrejsky, přímo na stanici podzemní dráhy ho napadli a ztloukli do bezvědomí. Kolemjdoucí zavolal záchranku, která ho odvezla k ošetření do nemocnice, útočníci utekli. Policie o několik dní později jednoho z nich, 17letého mladíka, zatkla a byl obviněn z rasové motivovaného násilí.

Na začátku prosince francouzské Národní shromáždění přijalo rezoluci, že antisionismus je formou antisemitismu, a vyzvalo k přijetí definice antisemitismu, jak ji definuje IHRA.

IZRAEL NA TOUR DE FRANCE

Nejslavnějšího cyklistického závodu Tour de France se poprvé v historii zúčastní také izraelský tým. V prosinci to na svých internetových stránkách oznámil profesionální cyklistický oddíl Israeli Cycling Academy (ICA). Třicetiletá skupina s názvem Israel Start Up Nation 27. června odstartuje v Nice, do Paříže by závodníci měli dorazit 19. července. Tým financují izraelsko-kanadský filantrop Sylvan Adams a izraelský byznysmen Ron Baron.

(am, www.ztis.cz)

חדש ירחון חדש
ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta a. s. Objednávky na bezplatné infolince České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007 (16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p. oddělení periodického tisku Olšanská 38/9, 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prste@cpost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 20. 12. 2019. **Cena 20 Kč (0,90 €)**